

บทที่ 7

การประยุกต์ใช้ความรู้และการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของภาคีหุ้นส่วน

ผู้เขียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษณ์ ภูคำชะโนด

องค์ความรู้หนึ่งที่ “นักศึกษาวิศวกรรมสังคม” จำเป็นต้องเรียนรู้ ฟังปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ที่สอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ทักษะการให้เหตุผล การแก้ปัญหาและการระดมแนวคิดเพื่อให้เกิดทักษะติดตัวของ 1 ใน 4 ทักษะ คือ ทักษะการทำงานร่วมกันโดยปราศจากข้อนั้นหมายความว่าถึงการศึกษาวิศวกรรมสังคมจะต้องรู้จักใช้ความรู้ที่ตนเองได้พัฒนาอย่างสม่ำเสมอที่สามารถพึ่งพาตนเองนำไปสู่การประยุกต์ใช้กับผู้อื่น หรือชุมชนท้องถิ่น ตระหนักการมีส่วนร่วมของทุกคนที่เป็นภาคีหุ้นส่วนในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท “การมีส่วนร่วม” (Participation) จึงเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงองค์ความรู้และคนเข้าร่วมกันภายใต้เป้าหมายเดียวกันจนนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้นในบทนี้จะให้นักศึกษาเข้าใจอย่างถ่องแท้เรื่องการมีส่วนร่วม ภาคีหุ้นส่วนในชุมชน กระบวนการทำงานร่วมกันของกลุ่มภาคีหุ้นส่วน เครือข่ายเพื่อให้มีการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในยุคเศรษฐกิจสังคมดิจิทัล ดังมีรายละเอียดตามประเด็น ดังต่อไปนี้

- 1) ความหมาย ลักษณะสำคัญและองค์ประกอบของภาคีหุ้นส่วนของชุมชน
- 2) ทักษะการประยุกต์ใช้องค์ความรู้และการจัดการความรู้
- 3) รูปแบบการมีส่วนร่วมของภาคีหุ้นส่วนในการพัฒนาชุมชน
- 4) แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของ 5 ภาคีประชากรรัฐพัฒนาชุมชน

7.1) ความหมาย ลักษณะสำคัญและองค์ประกอบของภาคีหุ้นส่วนของชุมชน

7.1.1 ความหมายของภาคีหุ้นส่วนของชุมชน

คำว่าภาคีหุ้นส่วนและภาคีเครือข่ายมีลักษณะเหมือนกันในการพฤติกรรมการรวมกลุ่ม แต่จะมีบทบาทหน้าที่ซึ่ง ภาคีหุ้นส่วน ต้องมีส่วนได้ส่วนเสียอย่างหนึ่งอย่างใด แต่ภาคีเครือข่าย อาจไม่จำเป็นต้องมีส่วนร่วมแบบหุ้นส่วนที่เกิดการมีส่วนได้ส่วนเสียก็ได้ มาร่วมกันทำงานจากกลุ่ม องค์กร หน่วยงาน เพื่อให้มีภาคีทำงานเป็นกรรมการไม่ทำงาน เอาชื่อมาแขวนไว้ให้มีผู้คนเห็นว่ามีเครือข่ายจำนวนมากสร้างความหน้าเชื่อถือ ซึ่งในการเขียนครั้งนี้ไม่นิยมให้วิศวกรสังคมมีลักษณะภาคีเครือข่าย หรือเครือข่ายชุมชน แต่มุ่งให้การสนับสนุนเกิด “ภาคีหุ้นส่วน” มากกว่า แต่อาจเริ่มจากภาคีเครือข่ายได้ เมื่อทำงานต่อเนื่องไปแล้วเครือข่ายเห็นว่ามีประโยชน์ สามารถนำไปต่อยอดกับองค์กรของตนเองได้แล้วจึงกลับเข้ามาเป็นภาคีหุ้นส่วนในลำดับต่อไป

ภาคีหุ้นส่วน (Partnership) หมายถึง ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรมากกว่าหนึ่งหน่วยงานได้เข้ามาร่วมกันทำงาน หรือช่วยสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงตามวิสัยทัศน์ เป้าหมายขององค์กรที่มีร่วมกันจนนำไปสู่การเกิดพลังวิคุณ (Christie et al, 1991; Vilaplana, 1998 ; พีรสิทธิ์

ค่านวนศิลป์, 2543) บางครั้งมีคำเชื่อมอื่น ๆ มาเชื่อมเช่น การศึกษา ดังคำว่า ภาคีหุ้นส่วนการศึกษา หมายถึง การที่บุคคล กลุ่มคน หรือองค์การทำข้อตกลงร่วมกันใน การกำหนดจุดหมายของภารกิจการศึกษาและการดำเนินงาน ที่มีองค์ประกอบและกระบวนการซับซ้อน ต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมคิด และรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของงานจากทุกฝ่ายจึงจะสำเร็จ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2558) ดังนั้นคำว่า ภาคีหุ้นส่วน เป็นแนวคิดหนึ่งของการบริหารจัดการภาครัฐที่ต้องการให้กลุ่มคน หรือองค์การทำข้อตกลงร่วมกันในการกำหนดนโยบายหรือจุดหมายของภารกิจการศึกษาเพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไป ได้ด้วยดีตามวิสัยทัศน์ที่องค์การมีส่วนร่วม โดยอาศัยความร่วมมือ ร่วมคิด และรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของงาน จากทุกฝ่าย ซึ่งภาคีหุ้นส่วนเป็นการบริหารงานเน้นยุทธศาสตร์แบบบูรณาการโดยนำเอาศักยภาพของพื้นที่และ หน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ องค์การภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน สถานประกอบการ องค์กรปกครองท้องถิ่น และ สถาบันศาสนา มาร่วมกันแก้ไขปัญหาและรับผิดชอบการจัดการศึกษาในการพัฒนาเขตพื้นที่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำในด้านความเสมอภาคทางการศึกษา และเกิดประโยชน์ สูงสุดให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น (สาริกา เจนเขว่า และเสวียน เจนเขว่า, 2562)

“ภาคีหุ้นส่วน” ในแนวคิดของ “แผนที่ผลลัพธ์” จึงได้จัดแบ่งประเภทของภาคีเอาไว้ 2 ประเภทคือ (1) ภาคีหุ้นส่วนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Partner - SP) เป็นบุคคล กลุ่ม หน่วยงาน หรือองค์กรที่งาน CBR จำเป็นต้องทำงานด้วย หรือจำเป็นต้องขอความร่วมมือ แต่ไม่ได้หวังผลที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไม่ว่า จะเป็นพฤติกรรมทัศนคติ ภาวะเปียบของภาคีเหล่านี้ (2) ภาคีหุ้นส่วนที่หวังผล (Boundary Partner - BP) ได้แก่ บุคคล กลุ่ม หน่วยงานหรือองค์กรที่งานCBR จะทำงานด้วยโดยตรง และคาดหวังจะให้ภาคีกลุ่มนี้เกิดการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมทัศนคติ วิธีการทำงาน ภาวะเปียบ ฯลฯ โดยชาวบ้านจะสามารถนำสิ่งใดมาร่วมกับงาน CBR ได้คือ ร่วมกาย ร่วมความคิด ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมมือ ร่วมทุนทรัพย์ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมสร้างสรรค์ และร่วมเสี่ยง นอกจากนี้ยังพบว่า มี 3 เหตุผลที่มีความจำเป็นที่ต้องทำงานร่วมกับภาคีหุ้นส่วน ได้แก่ (1) เหตุผลเชิงปฏิบัติ (Practical reason) (2) เหตุผลเชิงความยั่งยืน โดยก่อนที่คนทำงานเช่น พี่เลี้ยง CBR จะถอนตัวออกมาหากมีการถ่ายโอน “วิธีคิด/วิธีการทำงานแบบ CBR” ให้กับภาคีก็เท่ากับได้ติดตั้ง “กลไกการจัดการกับปัญหาเอาไว้อีกส่วนหนึ่งของชุมชน” (3) เหตุผลเชิงทฤษฎี (Theoretical reason) ตามหลักแนวคิดทางสังคมศาสตร์ ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น มักจะมีสาเหตุ “เกินกว่าระดับชุมชน”หรือมาจากภายนอกชุมชน ด้วยเหตุนี้ในการจัดการเพื่อแก้ไขปัญหา จึงจะอาศัยแต่กำลังของชุมชนหรือจัดการเพียงในขอบเขตของชุมชนเท่านั้นไม่เพียงพอ จึงจำเป็นต้องทำงาน “เกินกว่าระดับชุมชน” ซึ่งหมายถึงการทำงานร่วมกับภาคี เช่น หน่วยงานกลไกรัฐ สถาบันวิชาการท้องถิ่น วัด โรงเรียน องค์กรท้องถิ่น (กาญจนา แก้วเทพ, 2563) โดยในงานวิจัยเรื่อง การยกระดับศักยภาพกลุ่มอาชีพในชุมชนวัดประหาระปือธรรมตามบริบทชุมชนเมือง กรุงเทพมหานคร ได้สรุปคำว่า ภาคีหุ้นส่วนในชุมชนวัดประหาระปือธรรมจึงมีภาคีหุ้นส่วนในการทำงานร่วมกันเป็นลักษณะของการมีส่วนร่วมด้วย ได้แก่ ผู้นำชุมชน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มผู้สูงอายุ ศูนย์ภูมิพัฒน์วัดประหาระปือธรรม โรงเรียนวัดประหาระปือธรรม และฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด และคณะ, 2564)

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2564) ได้ให้ความหมายคำว่า ภาคี ไว้ว่า ผู้มีส่วน, ผู้เป็นฝ่าย ส่วนคำว่า เครือข่าย หมายถึง ระบบ เส้นทาง หรือการปฏิบัติงานที่ติดต่อประสานกันเป็นโยงใย เช่น เครือข่ายโทรคมนาคม เครือข่ายวิทยุชุมชน, กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่มีความเห็นใกล้เคียงกัน มีการติดต่อสนับสนุนซึ่งกันและกัน เช่น เครือข่ายนักวิจัย ส่วนคำว่า “เครือข่ายชุมชน” หมายถึง ขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นจากชุมชน หรือกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างกลุ่มทางสังคมที่สะท้อนภาคส่วนร่วมต่างๆ ทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและภาควิชาการร่วมกันในการสร้างแนวทางการบริหารจัดการในการมีส่วนร่วมที่เป็นนวัตกรรม แนวคิด รูปแบบ กระบวนการวิธี ขั้นตอน ต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการพัฒนาหรือยกระดับเส้นทางทางท่องเที่ยวทางอาหาร (สตรีทฟู้ด) ใน 3 เส้นทางอาหารของมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2564) โดยเครือข่ายชุมชนเป็นการเชื่อมโยงระหว่างกันที่จะช่วยให้มองเห็นรูปธรรมของเครือข่ายมี 3 ลักษณะ คือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน เครือข่ายไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว อาจมีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ระหว่างคน กลุ่มองค์กรให้ต่อเนื่อง แต่ในเครือข่ายไม่มีใครบังคับให้ใครทำอะไรอะไรได้ แต่ละคน กลุ่มองค์กรต่างก็เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายได้พอๆ กัน ดังนั้นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายจึงมีความซับซ้อนกว่ากลุ่ม องค์กรมากนัก (Boissevain, & Mitchell, 1973) ทั้งนี้ “ภาคีหุ้นส่วน” (Partnership) จึงหมายถึง ความร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆ เพื่อนำไปสู่การเกิดพลังทวีคูณ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานขององค์กรที่มาร่วมกันให้มากที่สุด โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีค่ามากกว่าผลรวมที่เกิดขึ้นจากความสำเร็จของแต่ละองค์กรแยกกันทำในการทำโครงการหรือการดำเนินการใดๆ ลักษณะที่สำคัญของภาคีหุ้นส่วนคือมีพันธกิจเหมือนกัน โดยหน้าที่เหมือนกัน ความรับผิดชอบเหมือนกัน ร่วมกันบูรณาการงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด ที่มีขอบเขตชัดเจนว่ามีหน่วยงานใดร่วมเป็นสมาชิกอย่างเป็นทางการโดยฝ่ายคณะกรรมการบริหาร (Boards) หรือผ่านมติที่ประชุมของคณะกรรมการบริหารที่ประกอบด้วยผู้นำหรือผู้บริหาร (ประสิทธิ์ ตาตินิจ และลำปาง แม่นมาตย์, 2556)

ดังนั้นคำว่า “ภาคีหุ้นส่วนของชุมชน” ผู้เขียนหมายถึง กลุ่มสมาชิก องค์กร หน่วยงานที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียในการทำงาน “แบบมีส่วนร่วม” ของทุกคนร่วมคิด วางแผน ลงมือทำ รับประโยชน์ แก้ไขปัญหาาร่วมกันทั้งนี้อาจร่วมงบประมาณ ร่วมคน ร่วมเครื่องมืออุปกรณ์ ร่วมองค์ความรู้ ร่วมแบ่งปันสถานที่งานสำเร็จบรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างสมบูรณ์

7.1.2 ลักษณะสำคัญของภาคีหุ้นส่วนของชุมชน

ลักษณะสำคัญภาคีหุ้นส่วนเป็นแนวคิดการบริหารจัดการองค์กรภาครัฐ ในการดำเนินการกิจการพัฒนาโดยใช้กลไกตลาดและดึงภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารท้องถิ่น เน้นการปรับรูปแบบและกระบวนการบริหาร และมีการนำเอาหลักวิชาการมาใช้ภายใต้กรอบแนวคิดที่ว่าจัดการภาครัฐแนวใหม่ เป็นแนวความคิดที่ได้รับการยอมรับในการบริหารท้องถิ่นในประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศ (Chupen, 2008) แนวคิดของการบริหารแบบภาคีหุ้นส่วน (Management Partnership) เป็นลักษณะของการบริหารเน้นยุทธศาสตร์ แบบบูรณาการ (Kamnuasilpa, & Wongthanavas, 2008). ทั้งนี้ลักษณะสำคัญของภาคีหุ้นส่วน

มักเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์การ (Lownders, et al, 1997 ; Skeicher, & Lowndes, 1996) ที่มีขอบเขตชัดเจนว่า มีหน่วยงานใดร่วมเป็นสมาชิกบ้าง ดังนั้นการดำเนินงานของภาคีหุ้นส่วนจึงมักเป็นลักษณะที่เป็นทางการ โดยผ่านคณะกรรมการบริหาร หรือผ่านมติที่ประชุมของคณะกรรมการบริหารที่ประกอบด้วยผู้นำ หรือผู้บริหาร (Vilaplana, 1998) รวมถึงภาคีหุ้นส่วน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์การอย่างเป็นทางการ ซึ่ง ออกมาในรูปของการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ หรือกระบวนการทัศน์ของผู้นำองค์การต่างๆ ร่วมกัน โดยผ่าน มติของคณะกรรมการบริหาร หรือมติที่ประชุมร่วมกัน เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สาริศา เจนเขว่า และเสวียน เจนเขว่า, 2562) ผู้เขียนสรุปว่า ลักษณะสำคัญของภาคีหุ้นส่วนของชุมชน มี 5 ลักษณะดังนี้

ลักษณะที่ 1 เป็นกลไกบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น

ลักษณะที่ 2 มีเครือข่าย ภาคีที่อยู่ในชุมชนเป็นฐานหลักในการร่วมทำงาน

ลักษณะที่ 3 มีเป้าหมายชัดเจน ขอบข่ายการทำงาน บทบาทหน้าที่ของแต่ละภาคีหุ้นส่วนไม่ทับซ้อนแต่สอดประสานซึ่งกันและกัน

ลักษณะที่ 4 มีหุ้นส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันอย่างแท้จริง เช่น งบประมาณ เครื่องมือ คน การจัดการ ความรู้ ผลประโยชน์ เป็นต้น

ลักษณะที่ 5 ชุมชนต้องรู้จักบริหารจัดการตนเอง พึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเอง ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมสร้างประโยชน์ ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมกันพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

7.1.3 องค์ประกอบของภาคีหุ้นส่วนของชุมชน

องค์ประกอบของภาคีหุ้นส่วนของชุมชนตามที่ระบุไว้ในกรณีวิจัยเรื่อง นวัตกรรมบริหารจัดการการมีส่วนร่วมเครือข่ายชุมชนเมืองกรุงเทพมหานครเพื่อการท่องเที่ยวระดับโลก มีภาคีหุ้นส่วน ได้แก่ พื้นที่ถนนอาหาร 1 แห่งจะมี ภาคีหุ้นส่วนประกอบด้วย ผู้นำชุมชน เครือข่ายชุมชน คณะทำงานของถนนสายอาหาร พ่อค้า แม่ค้า ภาคธุรกิจและสำนักงานเขต (เทศกิจ) สาธารณสุข ตำรวจ กรุงเทพมหานคร นักท่องเที่ยว และนโยบายรัฐบาล (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2564) และในการวิจัยเรื่อง การยกระดับศักยภาพกลุ่มอาชีพในชุมชนวัดประหาระปิอธรรมตามบริบทชุมชนเมือง กรุงเทพมหานคร พบว่ามีภาคีเครือข่ายที่เป็นหุ้นส่วนในการร่วมพัฒนาอาชีพในชุมชนเมือง พบว่า การวิจัยได้รวบรวมความคิดที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์จากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2564)

(1) ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

(2) โรงเรียนวัดประหาระปิอธรรม

(3) ผู้นำชุมชนวัดประหาระปิอธรรม 1-4

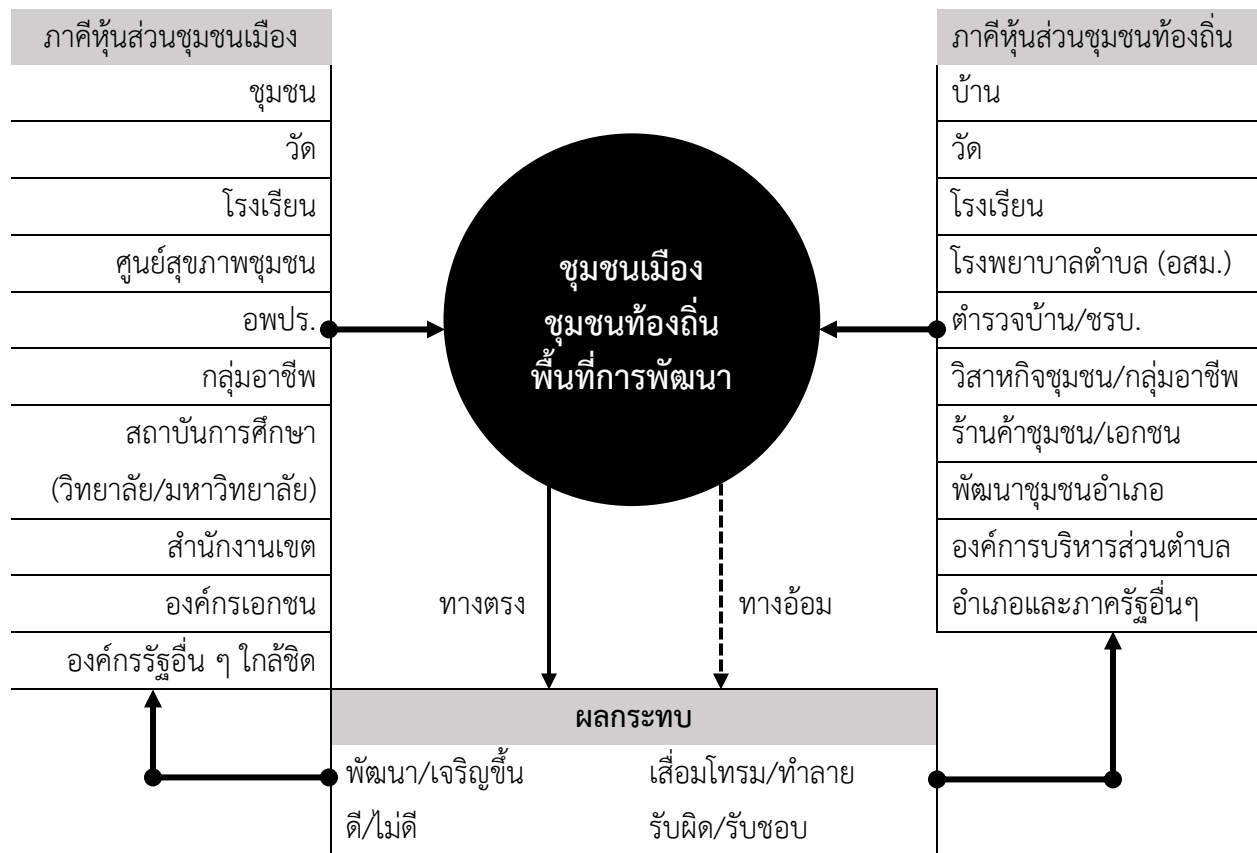
(4) อาสาสมัครสาธารณสุข (ออส.)

(5) เครือข่ายชุมชนเขตดุสิต

(6) ทีมยุวชนภักดีพัฒนา มรภ.สวนสุนันทา

(7) กลุ่มอาชีพภักดีพัฒนาวัดประหาระปิอธรรม

ผู้เขียนสรุปว่า องค์ประกอบของภาคีหุ้นส่วนของชุมชน เมื่อพิจารณาตามบทบาทหน้าที่ใหญ่จะพบว่า มีภาคีด้านครอบครัว ด้านสังคมและวัฒนธรรม ภาคีด้านเศรษฐกิจ ภาคีด้านการศึกษา ภาคีด้านสาธารณสุข ภาคีด้านการปกครอง ภาคีด้านความเชื่อศาสนา ภาคีด้านสิ่งแวดล้อม ภาคีเครือข่ายเยาวชน ซึ่งภาคีเหล่านี้มีลักษณะเหมือนกันคือ ต้องเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับคน ชุมชนท้องถิ่น สังคมที่ดำรงอยู่นั้น ๆ ทั้งเป็นภาคีในชุมชนและนอกชุมชนก็ได้โดยมีเป้าหมายคือ การพัฒนา สร้างความเจริญขึ้นในเป้าหมายนั้น ๆ ภาคีหุ้นส่วนต้องได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อผลกระทบจากการพัฒนา ต้องได้รับทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดีด้วยเช่นกัน ร่วมรับผิดชอบ รับผิดชอบต่อคนในชุมชนเมืองและชุมชนท้องถิ่น ดังภาพตัวอย่างผลกระทบภาคีหุ้นส่วนชุมชนเมืองและชุมชนท้องถิ่น ดังนี้

ภาพที่ 7.1 ผลกระทบภาคีหุ้นส่วนชุมชนเมืองและชุมชนท้องถิ่น

7.2 ทักษะการประยุกต์ใช้องค์ความรู้และการจัดการความรู้

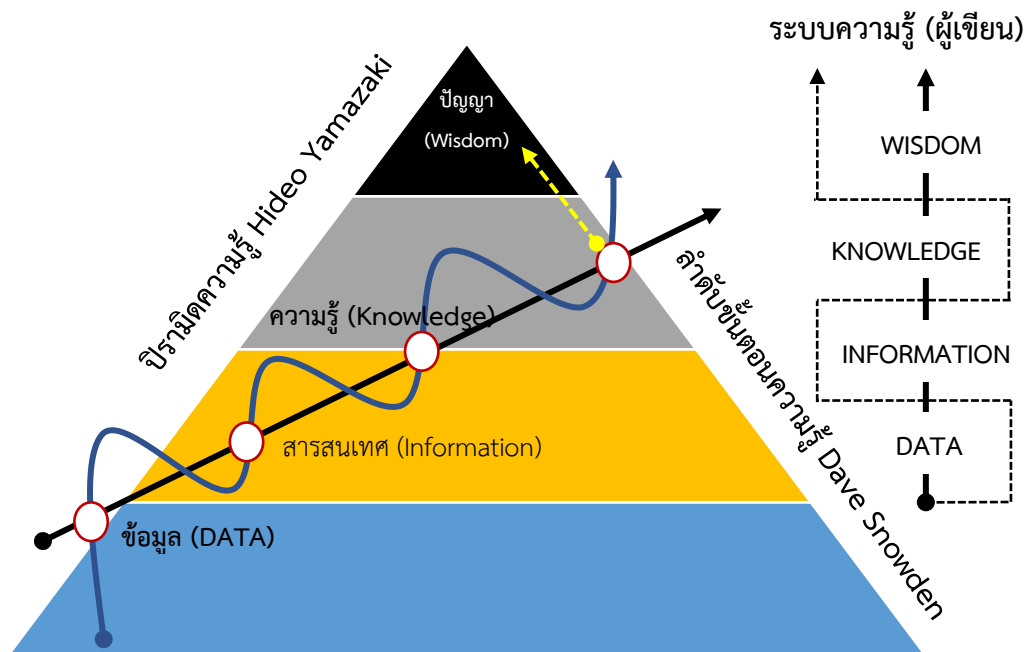
7.2.1 ทักษะการประยุกต์ใช้องค์ความรู้

ก่อนเริ่มการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ประเด็นตามรายละเอียดต้องเข้าใจนิยามคำว่า “การคิดเชิงประยุกต์” “การประยุกต์ใช้” “ความรู้” ให้เข้าใจว่า การคิดเชิงประยุกต์ (Applicative Thinking) หมายถึง ความสามารถในการนำบางสิ่งมาปรับใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อมและเวลาในขณะนั้น เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ นอกจากนี้การพัฒนาวิธีคิดเชิงประยุกต์จะเน้นการพัฒนาความสามารถในการนำมาใช้อย่างเหมาะสม โดยพิจารณาจากบริบทขณะนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งการพัฒนาทัศนคติและนิสัยนักคิดเชิงประยุกต์ต้องมีลักษณะ 1) การเป็นนักพัฒนาที่ไม่หยุดนิ่ง 2) การเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า 3) ใช้ความรู้คู่การเรียนรู้ 4) ต้องรู้จักยืดหยุ่นและคิดในแง่บวก 5) ต้องมีความสามารถคิดในมิติอื่น ๆ ด้วย และ 6) รอบคอบแต่กล้าเสี่ยง โดยให้ความสำคัญที่สุดในประเด็นที่ว่า “การคิดเชิงประยุกต์เป็นการคิดเพื่อดึงความสามารถในการนำบางสิ่งมาปรับใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับบริบท สภาพแวดล้อมและเวลาในขณะนั้น เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผลผลิตที่ได้จากการคิดเชิงประยุกต์จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง ช่วยทำให้เราสามารถปรับตัวและปรับใช้สิ่งต่าง ๆ ให้เหมาะสม เข้ากับยุคสมัยที่บริบทแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เราสามารถแก้ปัญหาในวิถีทางที่ถูกต้องได้ และช่วยให้เราสามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่ใช้การได้เพิ่มขึ้นจำนวนมาก การพัฒนาทักษะการคิดเชิงประยุกต์จึงเหมาะสมสำหรับทุกกลุ่มคน ทุกเพศ และทุกวัย” (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2554) การคิดเชิงประยุกต์ยังเป็นการคิดที่ต้องการสร้างสิ่งที่ใช้ประโยชน์หรือแก้ไขปัญหา ณ เวลาหนึ่งใดให้สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่นั่นเองและบรรลุเป้าหมายของตนเอง ชุมชนท้องถิ่นนั่นเอง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2564) ส่วนคำว่า “การประยุกต์ใช้” จึงหมายถึง การนำบางสิ่งมาใช้ประโยชน์ โดยปรับใช้อย่างเหมาะสมกับสถานะที่เฉพาะเจาะจง “บางสิ่ง” ที่นำมาใช้ประโยชน์นั้นอาจเป็นทฤษฎี หลักการ แนวคิด ความรู้เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และนำมาใช้ประโยชน์ในภาคปฏิบัติ โดยปรับให้เข้ากับบริบทแวดล้อมที่เป็นอยู่อย่างเหมาะสม (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2554) อาทิ การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล ครัวเรือน ชุมชน ประเทศ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) ส่วนคำว่า “ความรู้” ตามความหมายในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2564) ได้ให้ความหมายไว้ว่า (1) สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ เช่น ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์, สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิด หรือการปฏิบัติ เช่น ความรู้เรื่องสุขภาพ ความรู้เรื่องนิทานพื้นบ้าน (2) ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมา จากประสบการณ์ ส่วนความรู้ในเงื่อนไขตามกรอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2557) นอกจากนี้ความรู้มีอยู่ 3 ประเภท ได้แก่ ความรู้ที่เห็นได้เด่นชัด (Explicit Knowledge) ความรู้ที่ฝังลึก (Implicit Knowledge) และความรู้ที่ซ่อนเร้น (Tacit Knowledge) (ประพนธ์ ฝาสุขยัต, 2548) ฮิเดโอะ ยามาซากิ (Hideo Yamazaki) นักวิชาการ

ชาวญี่ปุ่นได้อธิบายนิยามความรู้ในรูปแบบปิรามิดที่เป็นระดับชั้น โครงสร้างของความรู้ แต่แนวคิดของเดฟ สโนว์เวน (Dave Snowden) มีแนวคิดที่แตกต่างไปจากปิรามิดแห่งความรู้ของฮิเดโอะ ยามาซากิ (Hideo Yamazaki) ซึ่งว่าความรู้เป็นสิ่งที่ซับซ้อนไม่สามารถจัดเป็นระบบที่แน่นอนได้ (บุญดี บุญญาภิจ และคนอื่นๆ, 2547).

ดังนั้นผู้เขียนจึงสรุปว่า การประยุกต์ใช้ความรู้ หมายถึง การปรับภูมิความรู้ องค์ความรู้ แนวคิด ทฤษฎี หลักการ หลักปฏิบัติ ตัวแบบ แม่แบบ รูปแบบขั้นตอน สิ่งประดิษฐ์ สิ่งของบางอย่างที่นำไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานที่ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศิลธรรม วิถีชีวิตของผู้คนชุมชนท้องถิ่นเป็นไปเพื่อการแก้ไขปัญหา พัฒนา ยกระดับ ต่อยอด เพิ่มค่า หากจุดต่าง สร้างสรรค์อย่างสมบูรณ์สืบทอดต่อไปยังอีกรุ่นหนึ่งและสามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัยนิยมได้อย่างเหมาะสมทันสมัยในยุคของกลุ่มคนในอนาคต

ทั้งนี้ผู้เขียนนำ 2 ภาพจากแนวคิดของฮิเดโอะ ยามาซากิ (Hideo Yamazaki) และเดฟ สโนว์เวน (Dave Snowden) มาปรับให้ทับซ้อนกันเพื่อให้เป็นภาพเดียวกันดังนี้

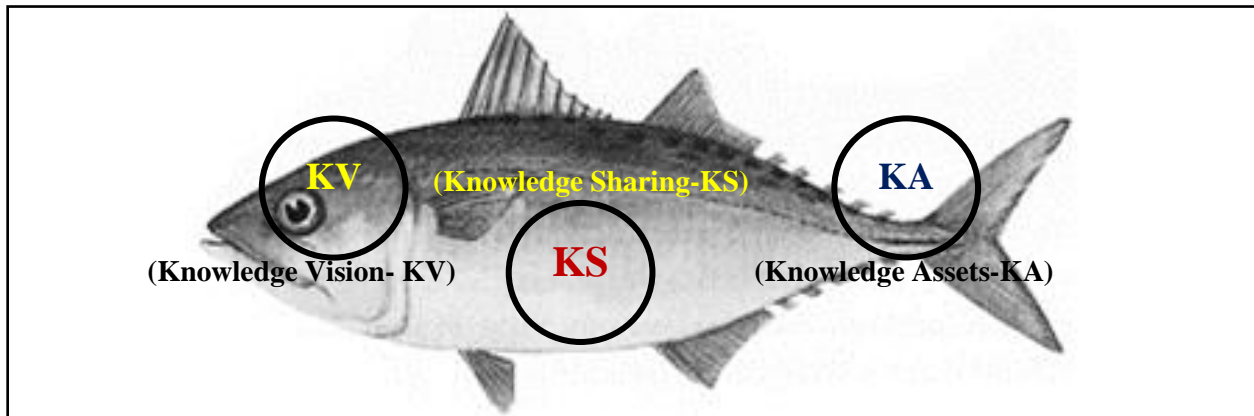

ภาพที่ 7.2 ระบบความรู้ (รวมภาพ 2 แนวคิดของ Hideo Yamazaki และ Dave Snowden)

ที่มา: บุญดี บุญญาภิจ และคนอื่นๆ (2547)

7.2.2 การจัดการความรู้ (Knowledge Management)

เมื่อเวลาพวกเรานักศึกษาวิศวกรรมสังคมกล่าวถึงการจัดการความรู้ พวกเราจะนึกถึงภาพปลาทูนาที่กล่าวถึงหัวกลาง ทางที่เทียบกับการจัดการความรู้ที่ง่ายและสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายในรูปแบบโมเดล ปลาทูนา (Tuna Model) โดย “โมเดลปลาทูนา” มี 3 ส่วน คือ (1) หัวปลา (Knowledge Vision- KV) คือ วิสัยทัศน์ของการจัดการความรู้ (2) ตัวปลา (Knowledge Sharing-KS) คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของการจัดการความรู้ (3) หางปลา (Knowledge Assets-KA) คือ ความรู้ที่ถูกจัดเก็บอยู่ในคลังความรู้ (OKMD, 2564) ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 7.3 โมเดลทูนา

ที่มา: พรธิดา วิเชียรปัญญา (2547); OKMD. (2564)

1. ความหมายคำว่า การจัดการความรู้

“ความรู้” หมายถึงสารสนเทศในภาคปฏิบัติ (information in action) トラバโตที่ยังไม่มีคนนำสารสนเทศ (information) ไปใช้งานก็จะยังไม่เป็นความรู้ (knowledge) ความรู้จึง เป็นสิ่งที่ผูกพันกับคนและการใช้ประโยชน์ และคำว่า KM คือการสร้างและจัดการกระบวนการเพื่อให้ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม สมไหลไปยังบุคคลที่ถูกต้อง (right person) ณ เวลาที่เหมาะสม (right time) เพื่อให้บุคคลแลกเปลี่ยนสารสนเทศ และนำไปใช้เพื่อเพิ่มการบรรลุ ผลสำเร็จ (performance) ขององค์กร ทั้งนี้ยังได้ถูกอธิบายไว้ว่า การจัดการความรู้เป็นการรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูล เพื่อสร้างเป็นความรู้เทคโนโลยีด้านข้อมูลและด้านคอมพิวเตอร์ เป็นเครื่องมือช่วยเพิ่มพลังในการจัดการความรู้ แต่เทคโนโลยีด้านข้อมูลและคอมพิวเตอร์โดยตัวของมันเองไม่ใช่การจัดการความรู้ (วิจารณ์ พานิช, 2546; 2559) ความรู้เป็นสิ่งที่ทำให้ชัดเจนได้ยากซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องข้อมูล (data) สารสนเทศ (information) และความรู้ (knowledge) ซึ่งการจัดการความรู้เป็นเรื่องของการเพิ่มประสิทธิผลขององค์กร การจัดการความรู้เกิดขึ้นเพราะมีความเชื่อว่าจะช่วยสร้างควมมีชีวิตชีวาและความสำเร็จให้แก่องค์กร การประเมิน “ต้นทุนทางปัญญา” (intellectual capital) และผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ (Boyett JH, Boyett JT, 2001) แนวคิดในการจัดการความรู้มาจากพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อผลักดันแนวคิดธรรมาภิบาล (good

governance) ให้เกิดผลเป็นรูปธรรม โดยในมาตรา 11 กำหนดว่า ส่วนราชการมีหน้าที่พัฒนาความรู้เพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ โดยต้องรับรู้ข้อมูลข่าวสารและสามารถประมวลผลความรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติราชการได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเหมาะสม(ประพนธ์ ผาสุขยัต, 2548)

การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ และเป็นกระบวนการสำคัญที่ส่งผลให้องค์กรมีการพัฒนา การจัดการความรู้จึงนับเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาองค์กร โดยอาศัยกระบวนการจัดการความรู้ทำให้เกิดบุคลากรเข้าถึงความรู้ต่าง ๆ ที่จัดเตรียมไว้อย่างเป็นระบบ พร้อมนำมาใช้งานเพื่อพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นในกระบวนการจัดการความรู้เองยังพัฒนาบุคลากรในด้านการทำงานแบบมีส่วนร่วม ร่วมแรงร่วมใจกัน ทำงานเป็นทีม และมีการแบ่งงานกันทำ (พระพนมภรณ์ ฐานิสโร, นายชาติรี เพ็งท่าและ พระมหาวิวัฒนา สุรจิตโต, 2563)

ผู้เขียนจึงสรุปว่า การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการในการออกแบบและจัดสรรความรู้ที่เกิดขึ้นจากคนเป็นศูนย์กลางในการออกแบบจัดการวิชาความรู้ องค์ความรู้ที่ตนและองค์กรมีด้วยการใช้ทรัพยากรภายในองค์กรเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างประสิทธิภาพให้ระบบการทำงานดีขึ้นมีพลังในการใช้ให้คนในองค์กรได้มีการทำงานร่วมกัน ทำงานเป็นทีม เห็นคุณค่าของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน รู้จักรับผิดชอบในงานของตนเองและพึ่งพากันได้ในองค์กร

2. กระบวนการจัดการความรู้

กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการและสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2548; อัญญาณี คล้ายสุบรรณ, 2550) ดังนี้

(1) การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) เป็นการระบุเกี่ยวกับความรู้ที่องค์กรจำเป็นต้องมี ต้องใช้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ พันธกิจขององค์กร

(2) การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) เป็นการสร้างความรู้ใหม่ แสวงหาความรู้จากภายนอก รักษาความรู้เดิม แยกความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้วออกไป

(3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เป็นการวางโครงสร้างความรู้ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้ อย่างเป็นระบบในอนาคต

(4) การประมวล และ กลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) เป็นการกลั่นกรององค์ความรู้ที่รวบรวมได้จัดทำในรูปแบบไฟล์ข้อมูล ที่มีความถูกต้อง ครบถ้วน ทันสมัย ใช้งานได้ของความรู้

(5) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้นั้นเข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก

(6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นการนำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติงานมาแลกเปลี่ยนเคล็ดลับ เทคนิคการทำงาน เทคนิคการแก้ปัญหา หรือปรับปรุงคู่มือการปฏิบัติงาน ทำได้

หลายวิธีการ โดยกรณีเป็น Explicit Knowledge อาจจัดทำเป็น เอกสาร, ฐานความรู้, เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือ กรณีเป็น Tacit Knowledge อาจจัดทำเป็นระบบ ทีมข้ามสายงาน, กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม, ชุมชนแห่งการเรียนรู้, ระบบพี่เลี้ยง, การสับเปลี่ยนงาน, การยืมตัว, เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

(7) การเรียนรู้ (Learning) เป็นการนำความรู้ที่ได้จากการแบ่งปันแลกเปลี่ยนหรือสืบค้นไปใช้ประโยชน์ในการทำงาน ควรทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน

3. องค์ประกอบการจัดการความรู้

องค์ประกอบของการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 3 ประการ ได้แก่ คน เทคโนโลยีสารสนเทศ และกระบวนการจัดการความรู้ (อัญญาณี คล้ายสุบรรณ, 2550; พระพนมภรณ์ ฐานิสโร, นายชาติรี เพ็งท่าและพระมหาวัฒนา สุรจิตโต, 2563) รวมถึงในยุคปัจจุบันมีองค์ประกอบที่เป็น คน(ทีม) เทคโนโลยี และเครื่องมือวิธีการ (วิจารณ์ พานิช, 2559)

4. เครื่องมือในการจัดการความรู้

เครื่องมือในการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 21 เครื่องมือ (สถาบันการพลศึกษาและสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล, 2559; สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, 2564) ดังต่อไปนี้

(1) ชุมชนนักปฏิบัติ (Communities of Practice หรือ CoP) คือ กลุ่มคนที่มาจากกลุ่มงานเดียวกันหรือมีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกันรวมตัวกันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ในเรื่องที่มีความสนใจร่วมกัน

(2) ทีมข้ามสายงาน (Cross-Functional Team) คือ การจัดตั้งทีมงานหรือคณะทำงานเพื่อมาทำงานร่วมกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่กำหนดขึ้นภายใต้ความเชื่อที่ว่าการทำงานในแต่ละเรื่องต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญจากหลายๆ ด้านมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และทำงานร่วมกัน จึงจะประสบความสำเร็จ

(3) การทบทวนสรุปบทเรียน (After action review หรือ AAR) คือ การร่วมกันทบทวนกระบวนการทำงานแต่ละขั้นตอน เพื่อค้นหาโอกาสและอุปสรรคในการดำเนินการ ซึ่งในการทบทวนนั้น อาจได้ค้นพบวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) และแนวทางการปรับปรุงให้เกิดผลงานที่ดีขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องทำการสรุปบทเรียนทุกครั้ง เมื่อเสร็จกระบวนการทำงานที่สำคัญแต่ละขั้นตอน รวมถึงเป็นการตรวจสอบระดับของการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วย

(4) เวทีเสวนา (Dialogue หรือ สนทนาสนทนา) คือ การจัดกลุ่มพูดคุยกันเพื่อเอาสิ่งดีๆ ที่แต่ละคนมีอยู่ในตัวเองหรือในการปฏิบัติออกมา โดยไม่ขีดวงที่ชัดเจนมากเกินไป มีเพียงการกำหนดประเด็นกว้างๆ ในเรื่องที่จะสนทนากัน ไม่รู้คำตอบสุดท้ายคืออะไร ไม่กำหนดเวลาสนทนาของแต่ละคน เปิดกว้าง ด้านเวลา สถานที่บุคคลและเปิดกว้างทางใจของทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรมกัน บรรยากาศสบายๆ บรรยากาศเชิงบวก

(5) เพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Assist) คือ การให้หรือขอรับคำแนะนำหรือประสบการณ์ที่มีคุณค่าจากบุคคลหรือหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จในเรื่องนั้นๆ เพื่อจะได้นำไปประยุกต์ใช้ในหน่วยงาน

(6) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Action Learning) คือ การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้เข้าใจถึงสาเหตุและนำไปสู่การแก้ไขปัญหา โดยสามารถพัฒนาวิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นได้

(7) การสอนงาน (Coaching) คือ การถ่ายทอดจากผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่าหรือรุ่นพี่ที่มีผลงานดี มาแนะนำ สอนให้คนที่มาใหม่หรือคนที่ต้องการเรียนรู้ได้ปรับปรุงวิธีการทำงาน

(8) พี่เลี้ยง (Mentoring) คือ การให้คนทำงานที่อยู่คนละฝ่าย/กลุ่มงาน/แผนกหรือแผนกเดียวกันก็ได้ มาช่วยแนะนำวิธีการทำงาน ช่วยเหลือสนับสนุน คอยให้คำปรึกษาชี้แนะ มักใช้ในการเรียนรู้ในกลุ่มผู้บริหารหรือผู้ที่กำลังก้าวไปเป็นผู้บริหาร

(9) การเรียนรู้จากบทเรียนที่ผ่านมา (Lesson Learned) คือ การเรียนรู้โดยอาศัยข้อมูลความสำเร็จและความผิดพลาดจากการดำเนินการที่ผ่านมา เพื่อหาแนวทางในการวางแผนการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เกิดข้อผิดพลาดน้อยที่สุดหรืออย่างน้อย ไม่เกิดความผิดพลาดในประเด็นที่เคยผิดพลาดมาแล้ว

(10) แฟ้มงานเพื่อการพัฒนา (Portfolio) คือ การบันทึกผลงานดี ๆ นวัตกรรมในการทำงาน คำชื่นชมความภาคภูมิใจทั้งระดับบุคคล ระดับแผนกหรือระดับองค์กร เรียกอีกอย่างว่าบัญชีความสุข

(11) การถ่ายทอดความรู้โดยการเล่าเรื่อง (Storytelling) คือ การถอดความรู้ฝังลึกโดยการมอบหมายให้ผู้ที่มียุทธศาสตร์หรือมีวิธีการทำงานที่ดี มาเล่าให้คนอื่น ๆ ฟังว่าทำอะไร ผู้เล่าจะเล่าให้เห็นการปฏิบัติใช้ภาษาเชิงปฏิบัติจริง และมีการบันทึกเก็บไว้อย่างเป็นระบบ

(12) การศึกษาดูงาน (Study tour) คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่นโดยเข้าไปดูสถานที่จริง การปฏิบัติจริง เพื่อให้เห็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม สามารถนำมาประยุกต์ใช้งานได้

(13) เวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Forum) คือ การจัดการประชุมหรือกิจกรรมอย่างเป็นกิจจะลักษณะอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเปิดพื้นที่ให้บุคลากรในองค์กรมีโอกาสพบปะพูดคุยกัน เป็นอีกวิธีหนึ่งซึ่งสามารถกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันได้ ซึ่งอาจทำได้ในหลายลักษณะ เช่น การสัมมนา และการประชุมทางวิชาการที่จัดอย่างสม่ำเสมอ

(14) แหล่งผู้รู้ในองค์กร (Center of Excellence-CoE) คือ การกำหนดแหล่งผู้รู้ในองค์กร (Center of Excellence) ให้สามารถติดต่อสอบถามผู้รู้ได้

(15) ฐานความรู้ (Knowledge Bases) คือ การเก็บข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ที่องค์กรมีไว้ในระบบฐานข้อมูลและให้ผู้ต้องการใช้ค้นหาข้อมูลความรู้ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ตลอดเวลา ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต อินทราเน็ต หรือระบบอื่นๆ ได้อย่างสะดวกรวดเร็วและถูกต้อง

(16) Intranet, Web คือ ระบบเครือข่ายสื่อสารที่รองรับสำหรับการจัดเก็บองค์ความรู้ที่ทำให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายจากทุกที่ ทุกเวลา

(17) Webblog คือ เครื่องมือสื่อสารรูปแบบใหม่ 2 ทาง ที่สะดวกรวดเร็วในการสื่อสาร อาจเป็นการประกาศข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น การเผยแพร่ผลงาน ฯลฯ

(18) IQCs (Innovation & Quality Circles) คือ กลุ่มที่พัฒนามาจากกลุ่ม QCs (Quality Circles) ซึ่งสมาชิกของกลุ่มจะมาจากต่างหน่วยงานหรือต่างระดับในองค์กรหรืออาจจะมาจากต่างองค์กรก็ได้ กลุ่ม IQCs จะรวมตัวกันเพื่อค้นหาวิธีการที่ช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ หรือเพื่อปรับปรุงกระบวนการทำงานต่างๆ การทำกลุ่ม IQCs นี้จะเป็นการระดมสมองเพื่อกำหนดแนวคิดต่างๆ ที่หลากหลายในการพัฒนาองค์กรตามหัวข้อเรื่องที่ตั้งไว้และค้นหาทางเลือกที่ดีที่สุด ช่วยแก้ปัญหาในการทำงานของหน่วยงานหรือองค์กร

(19) สภากาแฟ (Knowledge Café) คือ การเล่าเรื่องพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างนั่งรับประทานกาแฟ ในเรื่องงานที่สนใจและงานที่เกิดปัญหาเพื่อแสวงหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข

(20) การสลับเปลี่ยนงาน (Job Rotation) คือ การย้ายบุคลากรไปทำงานในหน่วยงานต่างๆ ซึ่งอาจอยู่ภายในสายงานเดียวกันหรือข้ามสายงานเป็นระยะๆ เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ของทั้งสองฝ่าย ทำให้ผู้ถูกสลับเปลี่ยนงานเกิดการพัฒนาทักษะที่หลากหลายมากขึ้น

(21) วิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) คือ การเรียนรู้จากวิธีการทำงานที่ดีที่สุดในเรื่องนั้นๆ เพื่อใช้เป็นต้นแบบเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน ซึ่งอาจจะเป็นระบบบริหารเทคนิควิธีการต่างๆ ที่ทำให้ผลงานบรรลุเป้าหมายระดับสูงสุด

5. ประโยชน์ของการจัดการความรู้

ประโยชน์ของการจัดการความรู้ (วิจารณ์ พานิช, 2547; พระพนมภรณ์ ฐานิสโร, นายชาติรี เพ็งท่าและ พระมหาวัฒนา สุรจิตโต, 2563) ดังต่อไปนี้

- (1) ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร
- (2) ป้องกันการสูญหายของภูมิปัญญา หากบุคลากรเกษียณอายุ ลาออก หรือเสียชีวิต
- (3) เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันและความอยู่รอด
- (4) เป็นการลงทุนในต้นทุนมนุษย์ในการพัฒนาความสามารถที่จะแบ่งปันความรู้ที่ได้เรียนรู้มาให้กับคนอื่น ๆ ในองค์กร และนำความรู้ไปปรับใช้กับงานที่ทำอยู่ให้เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น เป็นการการพัฒนาคน และพัฒนาองค์กร

(5) ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการตัดสินใจและวางแผนดำเนินงานให้รวดเร็ว และดีขึ้น เพราะมีสารสนเทศ หรือแหล่งความรู้เฉพาะที่มีหลักการ เหตุผล และน่าเชื่อถือช่วยสนับสนุนการตัดสินใจ

(6) ผู้บังคับบัญชาสามารถทำงานเชื่อมโยงกับผู้ใต้บังคับบัญชาให้ใกล้ชิดกันมากขึ้น ช่วยเพิ่มความกลมเกลียวในหน่วยงาน

(7) เมื่อพบข้อผิดพลาดจากการปฏิบัติงาน ก็สามารถหาวิธีแก้ไขได้ทันท่วงที

(8) แปรรูปรูปร่างให้เป็นทุน ซึ่งเป็นการสร้างความท้าทายให้องค์กรผลิตสินค้าและบริการจากความรู้ที่มี เพื่อเพิ่มคุณค่า และรายได้ให้กับองค์กร

(9) เพื่อการสร้างสรรค์ และบรรลุเป้าหมายของจินตนาการที่ยิ่งใหญ่

(10) เปลี่ยนวัฒนธรรมจากวัฒนธรรมอำนาจในแนวตั้งไปสู่วัฒนธรรมความรู้ในแนวราบ ซึ่งทุกคนมีสิทธิในการเรียนรู้เท่าเทียมกัน

ข้อมูลที่กำลังมาข้างหน้าต้นผู้เขียนสรุปว่า การจัดการความรู้ (Knowledge Management-KM) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาองค์ความรู้ขององค์กรที่ใช้คน (Man Power) ข้อมูล (Data) เทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) การบริหารจัดการ (Management) หรือ วิธีการ (Method) เพื่อให้องค์กรมีคุณค่า สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน รู้จักการเกื้อกูลแบ่งปันกัน จนนำไปสู่ประสิทธิภาพที่สูงขึ้นขององค์กรบนฐานสูงสุดคือ “ปัญญาขององค์กร” กลายเป็นวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าขององค์กรในสังคม

7.3 รูปแบบการมีส่วนร่วมของภาคีหุ้นส่วนในการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนมีกลไกหนึ่งสำคัญยิ่งที่นักศึกษาศึกษาวิศวกรรมสังคมต้องเข้าใจและพกใส่กระเป๋าไปด้วยเสมอ คือ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” หรือภาคีหุ้นส่วนที่แท้จริงเมื่อปักหมุดชัดเจนกับภาคีหุ้นส่วนในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นได้แล้วย่อมมองเห็นความสำเร็จแล้วครั้งหนึ่งนั่นเอง ดังนั้นคำว่า “การมีส่วนร่วม” มีรายละเอียดสำคัญดังนี้

7.2.1 นิยามคำว่า การมีส่วนร่วม

“การมีส่วนร่วม” เป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตัวเอง เน้นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงกับประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ไขร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ในการพบปะสังสรรค์ทางสังคมโดยมีส่วนร่วมทั้งจากปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วม ของกลุ่ม (Reeder, 1974; Erwin, 1976) การมีส่วนร่วมการพัฒนาที่นิยามกล่าวถึงคำนิยามและองค์ประกอบมากที่สุด เป็นประเด็นการมีส่วนร่วมใน 3 มิติ ที่มีลักษณะการมีส่วนร่วมพิจารณา 4 องค์ประกอบได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ (4) การมีส่วนร่วมประเมิณผล (Cohen & Uphoff, 1980) โดยมีผู้มีส่วนร่วมต้องประกอบด้วย (1) ประชาชนในท้องถิ่น (2) ผู้นำท้องถิ่น (3) บุคลากรของรัฐบาล และ (4) บุคลากรชาวต่างชาติที่ทำงานในท้องถิ่น นอกจากนี้ต้องอธิบายรวมถึงพฤติกรรมที่เข้าไปมีส่วนร่วมได้ทำอย่างไรบ้าง ได้แก่ (1) การริเริ่มการมีส่วนร่วมมาจากด้านบนหรือด้านล่าง (2) การจูงใจในการเข้าร่วมมีความสมัครใจหรือบีบบังคับ (3) โครงสร้าง (4) ช่องทางของการมีส่วนร่วม เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการโดยตรงหรือทางอ้อม ควรให้ความสำคัญกับ 5) ระยะเวลาและ (6) ขอบเขตการมีส่วนร่วมแบบต่อเนื่องและไม่ว่าจะเป็นการขยายไปในช่วงกว้างหรือแคบ ๆ (7) การเสริมสร้างพลังอำนาจ โดยชี้ให้เห็นว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในชุมชนทั้งหมดได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการพัฒนาเพื่อเป็นการร่วมรับผลประโยชน์และร่วมลงทุนลงแรง (อรพินท์ สฟโชคชัย, 2538) นอกจากนี้การมีส่วนร่วมยังสะท้อนกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่งของประชาชนทั้งในเรื่องการแก้ปัญหาทางสุขภาพ มีความรับผิดชอบการสำรวจตรวจสอบความจำเป็นเรื่องสุขภาพอนามัย การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนะแนวทางแก้ไขใหม่ ๆ การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจะต้องเป็นการมีส่วนร่วมที่ประชาชนเป็นตัวตั้งให้เป็นเจ้าของโครงการและฝ่ายสนับสนุนในการแก้ปัญหา

ภูมิรัฐภูมิปัญญาและภูมิธรรม และยังต้องสะท้อนการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบ ซึ่งสิ่งที่น่าสนใจที่สุดการมีส่วนร่วมต้องเป็นกระบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกันที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วมมีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง หรือดำเนินงานร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจมติชน โดยตั้งแต่เริ่มต้นไปจนจบสิ้น กล่าวคือเริ่มตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเอง ร่วมคิดด้วยกัน ร่วมกันวางแผนดำเนินงาน ร่วมดำเนินงาน ร่วมกันติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ภายใต้เงื่อนไขความเต็มใจและความตั้งใจ ความเสมอภาคและขีดความสามารถของแต่ละบุคคล และเสรีภาพในการตัดสินใจ (ดิเรก ฤกษ์หรั่ง, 2524; นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2533; ยูวัฒน์ วุฒิเมธี, 2536; กาญจนา แก้วเทพ, 2538; อรทัย ก๊กผล, 2552)

ทั้งนี้ผู้เขียนได้ทำการวิจัยด้านการมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลงานวิจัยตั้งแต่ปี 2552-2564 ได้สรุปนิยามความหมายของคำว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึงการทำงานร่วมกันของคนในหมู่บ้าน ชุมชนท้องถิ่น เป็นกระบวนการเชื่อมต่อกิจกรรมที่สอดประสานกันอย่างลงตัวของตัวกิจกรรมของประชาชน โดยเริ่มแต่กระบวนการร่วมรับรู้ เข้าใจ ร่วมคิดวิเคราะห์ สังคมเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจหาทางแก้ไข พัฒนาปรับปรุง ร่วมลงมือทำปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบซึ่งการกระทำทุกอย่างมักสะท้อนเป้าหมายสำคัญคือความต้องการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกิดความสันติขึ้นในชุมชน ต้องร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันทำเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ร่วมกัน คิด ทำ รับ แบ่งปันกัน ทุกคนที่มาพร้อมต่างมีบทบาทหน้าที่ทำงานให้เกิดความต่อเนื่องจนเป็นพลังกลุ่ม พลังชุมชน พลังประชาชนให้บรรลุเป้าหมายสำเร็จสมบูรณ์ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2552; 2559; 2560; 2561; 2562) ดังนั้นผู้เขียนจึงสรุปไว้ว่า หัวใจของการมีส่วนร่วมอยู่ที่ “คน” คนที่มีภาวะของความ เป็นผู้นำในตนเองที่สะท้อนความปรารถนาในการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้เข้าถึงโอกาสที่จะนำความสำเร็จมาสู่การทำงานของทีมได้

7.3.2 ลักษณะของการมีส่วนร่วม

นักศึกษาวិชาการสังคมต้องรู้และเข้าใจอย่างถ่องแท้ในลักษณะการมีส่วนร่วมโดยมีโครงสร้างพื้นฐานจำแนกเป็น 3 มิติ (Cohen & Uphoff, 1977) ดังต่อไปนี้

1. มิติที่ 1 การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับเรื่องอะไร (What participation are we concerned with?) หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าลักษณะของการมีส่วนร่วม (kinds of participation) ซึ่งมี 4 ลักษณะได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (participation in decision making) (2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (participation in implementation) (3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (participation in benefits) และ(4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (participation in evaluation)

2. มิติที่ 2 การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับใคร (Whose participation are we concerned with?) ซึ่งคำที่ใช้ที่นี่มีความหมายกว้างคำหนึ่งคือ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” (popular participation) และยังสามารถจำแนกเป็นกลุ่มบุคคลที่ชัดเจนยิ่งขึ้นโดยจำแนกออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ได้แก่ (1) ผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น (local residents or

local people) (2) ผู้นำท้องถิ่น (local leaders) (3) เจ้าหน้าที่ของรัฐ (government personnel) และ (4) คนต่างชาติ (foreign personnel) ซึ่งคุณลักษณะของบุคคลทั้ง 4 กลุ่มที่ควรพิจารณาอย่างชัดเจนคือเพศ, อายุ, สถานภาพของครอบครัว, การศึกษา, การแบ่งกลุ่มในสังคมได้แก่กลุ่มชนชาติเผ่าเชื้อชาติศาสนาที่นับถือชั้นวรรณะ ภาษาที่ใช้แหล่งกำเนิดและอื่นๆอาชีพ, รายได้, ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน, ระยะทางของที่พักที่ที่ตั้งของโครงการความร่วมมือ, สถานภาพของการถือครองที่ดิน, สถานภาพของการได้รับจ้างงาน (เช่นทำงานเต็มเวลาหรือไม่เต็มเวลา)

3. มิติที่ 3 การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้อย่างไร (How is participation occurring within the project?) ในมิตินี้มีประเด็นที่ควรพิจารณาที่สำคัญอยู่ 4 ประเด็น ได้แก่ (1) พื้นฐานของการมีส่วนร่วมพิจารณาเกี่ยวกับแรงที่กระทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมาจากเบื้องบนหรือเบื้องล่างและแรงที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมมาจากที่ใด (2) รูปแบบของการมีส่วนร่วมพิจารณาเกี่ยวกับรูปแบบขององค์กร และการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อม (3) ขอบเขตของการมีส่วนร่วมพิจารณาเกี่ยวกับระยะเวลาที่เข้ามามีส่วนร่วม และช่วงของกิจกรรม (4) ประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วมพิจารณาเกี่ยวกับการให้อำนาจแก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์ของคุณลักษณะต่างๆของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

นอกจาก 3 มิติของการมีส่วนร่วมนี้แล้วยังต้องมีการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมถึงความเป็นจริงของเงื่อนไขต่างๆซึ่งจำแนกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆคือ (Cohen & Uphoff, 1977)

1) คุณลักษณะของโครงการที่กระทบต่อการมีส่วนร่วม (effects of project characteristics on participation) ได้แก่ ผลกระทบของสิ่งนำเข้าสู่โครงการ (entry effects) ได้แก่ความซับซ้อนของเทคโนโลยีที่ใช้ในโครงการและทรัพยากรที่ต้องการของโครงการเป็นต้น

1.2 ผลกระทบที่เป็นประโยชน์จากโครงการ (benefits effects) ได้แก่ผลประโยชน์ที่สามารถสัมผัสได้หรือผลประโยชน์ที่มีตัวตนให้สัมผัสได้ (tangibility), ความเป็นไปได้ของผลประโยชน์ที่จะได้รับ (probability), ผลประโยชน์ที่ได้รับทันที (immediacy), การกระจายผลประโยชน์ (distribution)

1.3 ผลกระทบของการออกแบบ (design effects) ได้แก่การเชื่อมโยงโครงการ (programme linkages), ความยืดหยุ่นของโครงการ (programme flexibility), ความสามารถในการเข้าถึงได้ในแง่บริหาร (administrative accessibility) และความครอบคลุมในแง่บริหาร (administrative coverage)

2) ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมต่อกิจกรรมการมีส่วนร่วม (task environment) ได้แก่ปัจจัยด้านกายภาพและชีวภาพ (physical and biological factors) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (economic factors) ปัจจัยด้านการเมือง (political factors) ปัจจัยด้านสังคม (social factors) ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (cultural factors) และปัจจัยด้านประวัติความเป็นมา (historical factors)

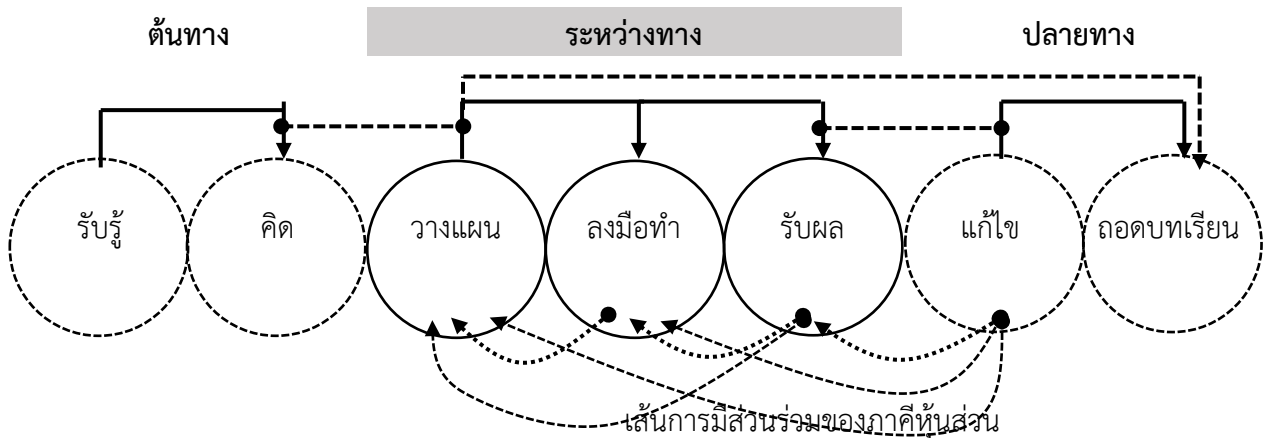
นอกจากนี้การมีส่วนร่วมจะต้องมีลักษณะ 5 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มการพัฒนา การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนการพัฒนา การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินงานการพัฒนา การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา และการมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผล (ทศพล กฤตยพิสิฐ, 2538) จากข้อมูล

กระบวนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมดังกล่าวมา ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2559) ได้สรุปไว้ว่า กระบวนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมหากพิจารณาจากสิ่งที่จะเกิดขึ้น กระบวนการการมีส่วนร่วมมี 2 ลักษณะ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมเชิงรุก หมายความว่า การมีส่วนร่วมที่ผู้ประสงค์ต้องการสิ่งหนึ่งใดให้เกิดขึ้นจากความสำเร็จ จึงต้องรุกเข้าหากลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเกิดขึ้น ภายใต้เงื่อนไข เรื่องอะไร วิธีการอย่างไร ใครผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการมีส่วนร่วมครั้งนี้ และผลจะเกิดขึ้นกับใครบ้าง ส่วนมากจะเป็นหน่วยงาน เอกชน ธุรกิจ รัฐวิสาหกิจ

2) การมีส่วนร่วมเชิงรับแบบบรอคอย หมายความว่า การมีส่วนร่วมที่รอให้กลุ่มเป้าหมายมาใช้บริการหรือเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ช้าและไม่เกิดขึ้นจากความต้องการที่เป็นจริงแต่เกิดจากความจำยอมและจำเป็นของกลุ่มเป้าหมายที่มามีส่วนร่วม เช่น ต้องเป็นไปตามกฎหมาย ต้องการอำนาจทางราชการช่วยเหลือในชีวิตประจำวัน ส่วนมากจะเป็นหน่วยงานราชการที่มักทำงานแบบเช้าชามเย็นชาม

ชี้ให้เห็นว่าลักษณะของการมีส่วนร่วม จึงต้องเริ่มที่ การมีความต้องการ(เรื่อง) ที่ตรงกัน กำหนดบทบาทโครงสร้างหน้าที่ที่ทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบ (ประชาพิจารณ์) สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลโดยตรง มีกระบวนการร่วมมือ ร่วมทำ ร่วมใจกัน ร่วมรับสิ่งที่จะเกิดขึ้นทั้งดีและไม่ดีร่วมกัน และร่วมกันฝ่าทางพันร่วมกัน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562) ดังนั้นผู้เขียนจึงสรุปว่า กระบวนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของภาคีหุ้นส่วนในการพัฒนาชุมชนใด ชุมชนหนึ่ง จะต้องเกิดขึ้นตั้งแต่ต้นทาง ระหว่างทาง และปลายทางของการพัฒนาไปจนกว่าจะสำเร็จถึงเป้าหมาย คือ การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งอธิบายเป็นภาพไว้ดังนี้

ภาพที่ 7.4 เส้นทางการมีส่วนร่วมของภาคีหุ้นส่วนในการพัฒนาจากต้นทาง ระหว่างทาง ไปยังปลายทาง

7.3.3 กระบวนการวิเคราะห์ รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของภาคีหุ้นส่วนในการพัฒนาอย่างหนึ่งอย่างใดให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานและความสำเร็จต่อการบรรลุเป้าหมาย โดยในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนานาชาติและนากลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมเกิดจากการได้รับผลกระทบที่เกิดกับตัวเอง

ครอบครัว ชุมชน สังคมประเทศทั้งทางดีและไม่ดี จนต้องการเข้ามามีบทบาทร่วมในการพัฒนาสิ่งดีให้ดีขึ้น และสิ่งไม่ดีให้แก้ปัญหาลงไป การมีส่วนร่วมจึงเป็นบทบาทหน้าที่ของทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบนั้น ๆ หมายความว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาที่ตนเองซึ่งหากปัญหาวางกว้างต้องเป็นภาคประชาชน เอกชน และรัฐ จะขาดภาคหนึ่งใดไม่ได้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560) ในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโชนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มีการสรุปกระบวนการมีส่วนร่วมมี 5 กระบวนการสำคัญดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561)

- 1) ขั้นแรกเริ่มเร้าการมีส่วนร่วม
- 2) ขั้นที่สอง ออกแบบกำหนดผู้มีส่วนร่วม
- 3) ขั้นที่สามลงมือทำงานร่วมกัน
- 4) ขั้นที่สี่รับผลของการมีส่วนร่วม
- 5) ขั้นสุดท้ายสรุปผลประเมินผลและใช้ประโยชน์กับการมีส่วนร่วม

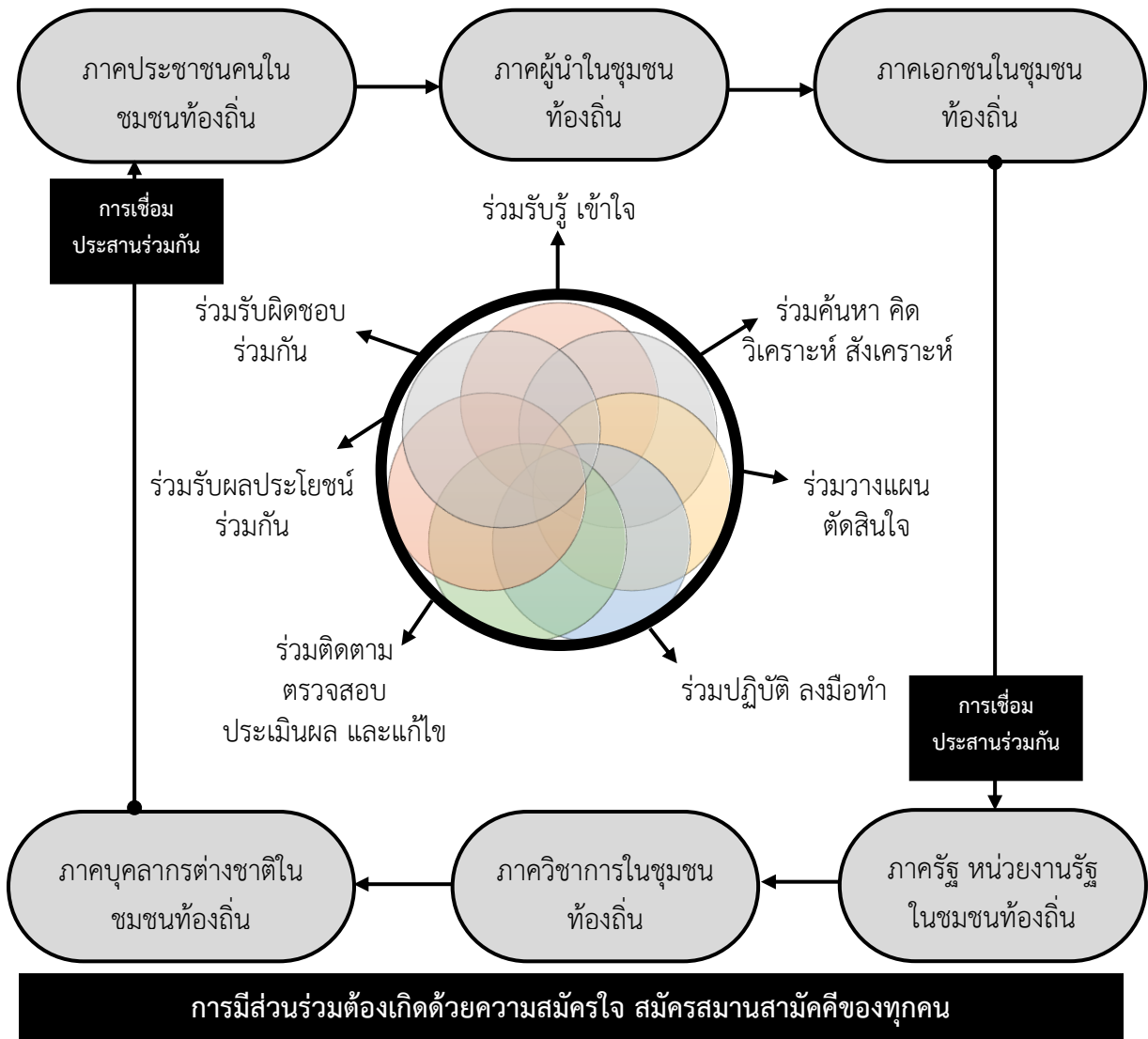
ต่อมาในการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562) ได้สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมมี 7 กระบวนการสำคัญดังนี้

- 1) กระบวนการแรกร่วมคิด
- 2) กระบวนการที่สองร่วมออกแบบความคิด
- 3) กระบวนการที่สามร่วมวางแผน กำหนดเป้าหมาย เลือกคน
- 4) กระบวนการที่สี่ร่วมลงมือทำงาน
- 5) กระบวนการที่ห้าร่วมกันรับผลลัพธ์
- 6) กระบวนการที่หกประเมินผลและใช้ประโยชน์
- 7) กระบวนการสุดท้ายร่วมกันถอดบทเรียนและติดตามต่อเนื่อง

เช่นเดียวกับ “รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วม” ซึ่งในความเป็นจริงรูปแบบการมีส่วนร่วมกล่าวถึงการที่ทุกคนที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมายต้องมีส่วนได้ส่วนเสียจึงต้องร่วมมือร่วมใจ ประสานงาน เชื่อมต่องานซึ่งกันและกัน ส่วนระดับการมีส่วนร่วม หากพูดถึงความสำคัญที่สุด คือ *การลงมือทำ* สำคัญที่สุด ครั้นให้ระบุถึงระดับนั้นกำหนดได้เป็น 7 ระดับ ดังนี้

- 1) ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ เข้าใจ
- 2) ระดับที่ 2 ร่วมค้นหา คิววิเคราะห์ สังเคราะห์
- 3) ระดับที่ 3 ร่วมวางแผน ตัดสินใจ
- 4) ระดับที่ 4 ร่วมปฏิบัติ ลงมือทำ
- 5) ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และแก้ไข
- 6) ระดับที่ 6 ร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน

7) ระดับที่ 7 ร่วมรับผิดชอบร่วมกันซึ่งมีรูปแบบของการสอดประสานการทำงานที่แยกออกจากกันไม่ได้ ดังภาพต่อไปนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559; 2561)

ภาพที่ 7.5 การเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมของประชาชน

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2559) ปรับปรุง พ.ศ. 2561

ผู้เขียนคิดว่า ควรมีการเพิ่มเติมอีก 2 ระดับของการมีส่วนร่วม เป็นขั้นที่ 8 ร่วมเป็นพันธมิตรเครือข่ายหุ้นส่วน และขั้นที่ 9 ร่วมแบ่งปันชุมชน

7.4) แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของ 5 ภาคีประชารัฐพัฒนาชุมชน

7.4.1 ความหมายของประชารัฐ

คำว่า “ประชารัฐ” เกี่ยวกับ 5 ภาคีภาคส่วนที่ร่วมกันในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยในการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สานพลังประชารัฐ 2 นาคูขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “ประชารัฐ” หมายถึง ประชาชนต้องมาก่อนรัฐ การทำงานใด ๆ ในการพัฒนาประเทศตั้งแต่การออกนโยบายจนถึงผู้รับผลของนโยบายต้องเป็นไปเพื่อส่วนรวมของแผ่นดิน จึงเป็นการทำงานร่วมกัน ประสานพลังกายใจร่วมกันรัฐ ประชาชน เอกชน ประชาสังคม นักวิชาการและพระสงฆ์ผู้นำทางจิตใจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของความพอเพียง อยู่ดีมีสุข มีความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2563)

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ประชารัฐ” ได้ถูกกล่าวถึงครั้งแรกในยุคของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ชื่อเพลงของชาติไทยในบรรทัดที่ 2 ว่า “...เป็น**ประชารัฐ** ไผ่ของไทยทุกส่วน...” ซึ่งเกิดขึ้นในวันที่ 10 ธันวาคม พุทธศักราช 2482 มีการเปลี่ยนชื่อประเทศจากคำว่า “สยาม” มาเป็น “ไทย” ผู้ประพันธ์คำร้อง คือ พันเอกหลวงสารานุประพันธ์ (นวล ปาจิณพยัคฆ์) และใช้ทำนองขับร้องเพลงชาติไทย ของพระเจนดุริยางค์ ตามแบบที่มีอยู่เดิม กลายเป็นเพลงชาติลำดับที่ 7 (ปัจจุบัน) นั่นเอง (ศิลปวัฒนธรรม, 2562)

กระทั่งในปัจจุบันจึงเกิดปฐมบทแห่ง “ประชารัฐ” ขึ้นเพื่อสะท้อนของจุดกำเนิดที่ว่า เกิดจากความต้องการเห็นความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการภาคประชาสังคม และภาคประชาชน จะสามารถแก้ปัญหาและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศภายใต้แนวคิดของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชอันนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน 17 ข้อขององค์การสหประชาชาติ ซึ่ง “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP : Sufficiency Economy Philosophy) สู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (SDGs : Sustainable Development Goals) จะทำให้สามารถสร้างรายได้ เพิ่มความสุขให้กับประชาชนในชุมชนได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน” ย้อนกลับไปเมื่อวันศุกร์ที่ 25 กันยายน 2558 เวลา 20.15 น. พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้กล่าวในรายการ “คืนความสุขให้คนในชาติ” ออกอากาศทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย นับเป็นครั้งแรกในการประชาสัมพันธ์อย่างเป็นทางการคำว่า “ประชารัฐ” เป็นนโยบายของรัฐบาล ซึ่งมีแนวคิดดังได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อวันอาทิตย์ที่ผ่านมาผมได้เป็นประธานเปิดเวทีจุดประกาย “สานพลังประชารัฐเพื่อเศรษฐกิจฐานราก” เพื่อประกาศการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ “ประชารัฐ” ใน การวางเศรษฐกิจฐานรากอย่างเป็นทางการ ซึ่งจะเป็นการรวมพลังทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะอยู่ในภาคประชาชน ภาคธุรกิจ หรือภาครัฐทุกคนก็คือประชาชนของชาติ ประเทศชาติไม่ใช่ของผมหรือของคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นของพี่น้องประชาชนทั้ง 70 กว่าล้านคน หรือที่เรียกว่าเป็นประชารัฐ อาจจะไม่ใช้คำว่าประชานิยมที่ประชาชนอาจจะให้ความนิยมนต่อภาครัฐ แต่วันนี้เป็นความร่วมมือระหว่างรัฐบาลกับประชาชนประชานิยมที่มีประโยชน์ผมคิดว่าก็ยังมีอยู่ แต่ต้องไม่สร้างภาระมากมาย และสามารถดำเนินการต่อไปได้ เพื่อพี่น้องประชาชน แต่สิ่งใดก็ตามที่จะต้องเป็นภาระมากๆ ผมอยากให้ใช้คำว่าประชารัฐดีกว่า จะได้ร่วมมือกันทั้ง 2 ฝ่าย รัฐบาลจะเป็นผู้อำนวยความสะดวก สนับสนุน เปิดช่องทางให้เอกชน ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมตาม

กระบวนการประชาธิปไตย ทำให้การบริหารงานต่าง ๆ เหล่านั้น ไม่ให้มีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เพราะฉะนั้นผมเชื่อว่าหากรัฐบาล ทุกรัฐบาลมีธรรมาภิบาล ประชาชนกับรัฐบาลก็จะร่วมมือกันทำงาน ร่วมมือกันแก้ไขปัญหา จูงมือเดินไป พร้อม ๆ กัน ไม่มีความขัดแย้ง ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ไม่มีการแบ่งประชาชน ออกเป็นกลุ่ม เป็นพวกอย่างที่ เคยมีมาในอดีต รัฐบาลนี้ตั้งใจมั่นในการที่จะดูแลและห่วงใยทุกคน คนไทยทุกคน อย่างเท่าเทียม ทั้งนี้การทำงานพัฒนาอย่างยั่งยืนคือ การสร้างเครือข่ายประชารัฐในทุกด้าน ซึ่งจะทำให้เป็นกลไก สำคัญ เชื่อมโยงเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นแนวทางการบริหารราชการแผ่นดินยุคปัจจุบัน อาจจะเรียกว่ายุคใหม่ ช่วยให้มีการบริหารจัดการงบประมาณที่มีประสิทธิภาพ ดูแลทรัพยากรและกิจการต่าง ๆ ของชุมชน ให้ใช้ประโยชน์สูงสุด อำนวยประโยชน์แก่ชุมชน ประชาชนทุกหมู่เหล่า ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของ ประชาชนโดยตรง สำหรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถือเป็นสิ่งสำคัญที่คนไทย ทุกคนควรยึดถือไว้ รวมทั้งต้องมีความรู้คู่คุณธรรมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เข้ามาบริหารบ้านเมือง จะต้องมีความ คุณธรรม ศีลธรรม มีหลักธรรมาภิบาล วันนี้ รัฐบาลต้องฟังพลังประชาชน ทุกคนต้องก้าวเดินไปพร้อม ๆ กัน ไม่ สะดุดกันไป-มา ในการสร้างการเมืองที่มีคุณภาพ และไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อย่างรวดเร็ว ทุกคน อยากได้รัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้ง ที่มีธรรมาภิบาล ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน ไม่มีการสร้างปัญหาความ แตกแยก สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้รัฐบาลไม่สามารถดำเนินการได้แต่เพียงลำพัง ทั้งรัฐบาลและคณะรักษาความสงบ แห่งชาติ (คสช.) ก็คาดหวังที่จะอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการที่เราเป็น “ประชา รัฐ” ซึ่งประชาชนกับรัฐบาลจะต้องร่วมมือกันอย่างเต็มที่ รัฐบาลพร้อมที่จะให้การสนับสนุน และมั่นใจว่าปัญหา ทั้งหมดนั้น ย่อมสามารถแก้ไขได้อย่างแน่นอน ถ้าหากร่วมมือกัน ถ้าเราคาดหวังว่าให้บ้านเมืองของเรานั้นก้าวหน้า ไปอย่าง “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” คำว่า “ประชารัฐ” (Public-Private Collaboration) มีความเด่นชัดขึ้นเมื่อได้ กล่าวอีกครั้งถือเป็นวาทะนายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีในถ้อยแถลงรายการ “คืน ความสุขให้คนในชาติ” เมื่อวันศุกร์ที่ 29 มกราคม 2559 ที่กล่าวว่า “...สำหรับการปฏิรูประบบการทำงานในการ ร่วมมือกันสร้างชาติ ตามแนวทาง “ประชารัฐ” นั้น ผมเห็นว่าน่าจะเป็นการ “คืนความสุข” แก่ปัญหาอย่างยั่งยืน ให้กับคนในชาติ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปประเทศ และการวางรากฐานการพัฒนาในอนาคต...” (คณะทำงาน การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ, 2559) ได้อธิบายคำว่า ประชารัฐ คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน ช่วยกันแก้ปัญหา และคิดหาทางสร้างอนาคตให้ประเทศ ผ่านโครงสร้างการ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจขอประเทศที่มุ่งมั่น ลดความเหลื่อมล้ำ พัฒนาคุณภาพคน และเพิ่มขีดความสามารถในการ แข่งขัน โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน คือ เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนมีความสุข และมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2561) ได้อธิบายว่า “ประชารัฐ” คำว่าประชารัฐ เกิดจาก คำว่า “ประชา” หมายถึง ประชาชน รวมกับ คำว่า “รัฐ” คือ รัฐบาล ความหมาย คือ เป็นการประสานพลังทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน รวมทั้ง ภาคส่วนย่อยอื่น ๆ ช่วยขับเคลื่อนประเทศในแต่ละด้านอย่างสร้างสรรค์ พัฒนา เศรษฐกิจฐานราก นำไปสู่การพึ่งพาตนเอง ได้อย่างยั่งยืน ในมิติคำว่า “สานพลังประชารัฐ” จึงเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ ที่ทุกภาคส่วนจะร่วมกันเปลี่ยนแปลงและปฏิรูปประเทศไทย เป็นแรงขับเคลื่อนหลักของเศรษฐกิจไทยตั้งแต่ระดับ

ฐานราก และส่งเสริมให้ชุมชนดำเนินธุรกิจบนพื้นฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้ยุทธศาสตร์หลัก 4 ด้าน คือ (1) ยึดหลักธรรมาภิบาล (2) ใช้นวัตกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ (3) ยกระดับประชากร คือ ต้องให้ความรู้ การศึกษา เพื่อให้คนเก่งขึ้นพึ่งพาตัวเองได้ (4) การมีส่วนร่วมและการกระจายรายได้ ต้องสร้างงาน สร้างอาชีพให้ ประชาชนเพื่อยกระดับการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพขึ้นได้ในระยะยาว ดังนั้น 5 ขั้นตอนประชารัฐสามัคคี ในการ ทำงานร่วมกับชุมชน มีดังนี้ (คณะทำงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ, 2559)

1. ขึ้นการวิเคราะห์ความพร้อม จุดอ่อนจุดแข็งและความต้องการของแต่ละชุมชน
2. ขึ้นชุมชนที่จะเข้าร่วมงานด้วยจาก 3 ด้าน ได้แก่ (1) ความพร้อมของชุมชนที่จะร่วมใจลงมือทำงาน (2) จุดเด่นของสินค้า/บริการ (3) ความชัดเจนของปัญหา และความต้องการ
3. สร้างแผนงานร่วมกับชุมชน (เงิน งาน คน)
4. ทำงานร่วมกับชุมชนให้คำปรึกษาและสร้างความเชื่อมโยงเพื่อพัฒนา 5 กระบวนการ ได้แก่ (1) การ เข้าถึงปัจจัยการผลิต (วัตถุดิบ เงินทุน) (2) การสร้างมูลค่าจากองค์ความรู้ (3) การตลาด (4) การสื่อสารเพื่อความ ภาควิชาใจในชุมชน และ (5) การบริหารจัดการอย่างยั่งยืน
5. ติดตามช่วยแก้ไขปัญหาและประเมินผล

นอกจากนี้ยังพบว่า ยุทธศาสตร์ประชา-รัฐ พัฒนาประเทศไทย เป็นลักษณะการแก้ไขปัญหาวิกฤติชาติที่ ต้องอาศัยคนไทยทุกภาคส่วนร่วมมือกันเป็นความร่วมมือที่เกิดขึ้นระหว่างประชาชนกับรัฐ ดังเพลงชาติที่ว่า “... เป็นประชารัฐ ไผทของไทยทุกส่วน” ซึ่งการพัฒนาไม่ใช่เพียงกลไกภาครัฐที่เป็นทางการแล้ว เรายังมีพลังทางภาค ประชาชน หรือภาคที่ไม่เป็นทางการและภาคกึ่งทางการอีกมากถ้าทุกภาคส่วนเข้ามาจับบทบาทพัฒนาประเทศไทย จะเป็นพลังมหาศาล เพื่อออกแบบการพัฒนาประเทศที่เหมาะสม อาทิ ชุมชนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ ระบบการศึกษา พระสงฆ์ เครือข่ายสตรีรวมถึงคนรุ่นใหม่กับการพัฒนาประเทศไทย (ประเวศ วะสี, 2558)

ภาคี 5 พันธุ์จะขับเคลื่อนด้วยรูปแบบของ Social Enterprise (SE) หรือวิสาหกิจเพื่อสังคม คำว่า “Social Enterprise (SE) หรือวิสาหกิจเพื่อสังคม” ซึ่งมีหลักการ 5 ประการ ดังนี้ (คณะทำงานการพัฒนา เศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ, 2559)

- 1) มีเป้าหมายหลักเพื่อสังคม ไม่ใช่เพื่อกำไรสูงสุด
- 2) เป็นรูปแบบธุรกิจที่รายได้หลักมาจากการขายสินค้าและบริการไม่ใช่เงินจากรัฐหรือเงินบริจาค
- 3) กำไรต้องนำไปใช้ขยายผลไม่ใช่ปันผลเพื่อประโยชน์ส่วนตัว
- 4) บริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล
- 5) จัดทะเบียนเป็นรูปแบบบริษัท

การจัดตั้งบริษัทประชารัฐรักสามัคคี (จังหวัด) จำกัด มีอยู่ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 จัดตั้งบริษัท SE

- คัดเลือกบุคคลจากภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน
- มีผู้เริ่มก่อการอย่างน้อย 3 คน

- มีกรรมการบริษัท (5 ท่านไม่ควรเกิน 10 ท่าน)
- มีจำนวนทุนที่เรียกชำระแล้ว อย่างน้อย 25% ของทุนจดทะเบียน
- มีที่อยู่สำนักงานแต่ละจังหวัด

ขั้นตอนที่ 2 เริ่มงาน คัดเลือกกรรมการผู้จัดการจากภาคประชาชนที่มีความรู้พื้นฐานด้านธุรกิจ
 ขั้นตอนที่ 3 ค้นหาชุมชน

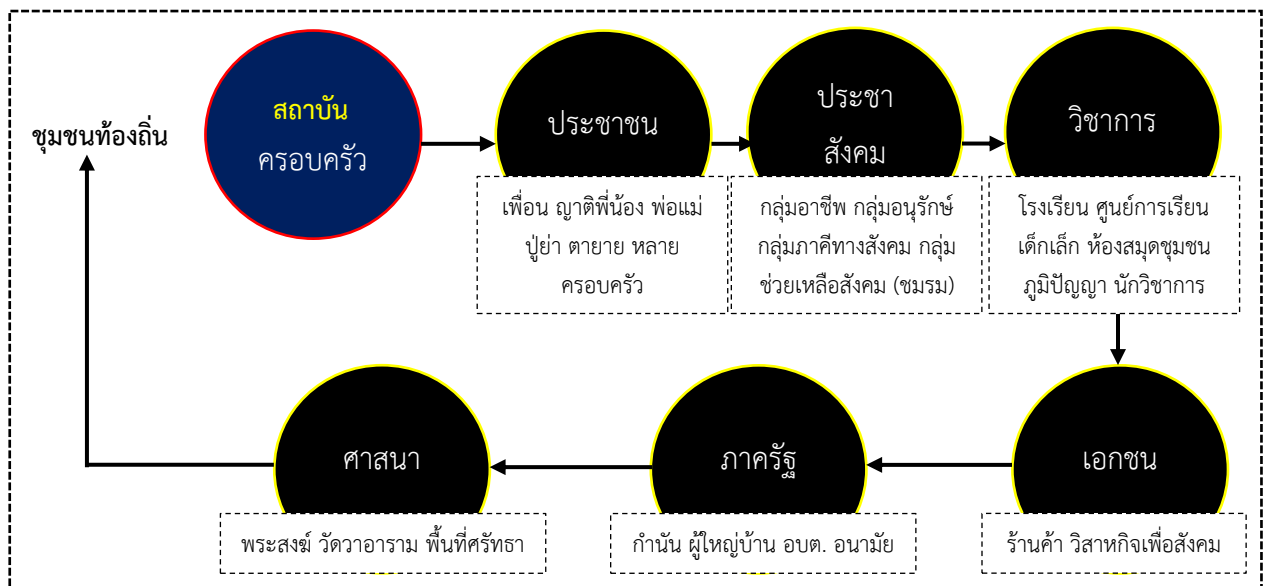
- ชุมชนที่มีความพร้อม มีศักยภาพหรือมีโอกาสที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดี หรือมีผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพแล้วขายอยู่แล้วและจัดอยู่ใน 3 กลุ่มงาน ได้แก่ การเกษตร การแปรรูป และการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 ช่วยชุมชน ให้เป็นไปตามกระบวนการพัฒนา 5 พันเฟือง ได้แก่ การเข้าถึงปัจจัยการผลิต การสร้างองค์ความรู้ การตลาด การสื่อสารสร้างการรับรู้เพื่อความยั่งยืน และการบริหารจัดการ

ขั้นตอนที่ 5 การบริหารจัดการบริษัทประชารัฐรักสามัคคี (จังหวัด) จำกัด

- เชื่อมโยงภาคีเครือข่ายเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหา
- ประสานความช่วยเหลือจากเครือข่ายประชารัฐรักสามัคคีจังหวัดต่าง ๆ และส่วนกลาง
- พัฒนาคัดเลือกชุมชนที่เข้าร่วมอย่างต่อเนื่อง

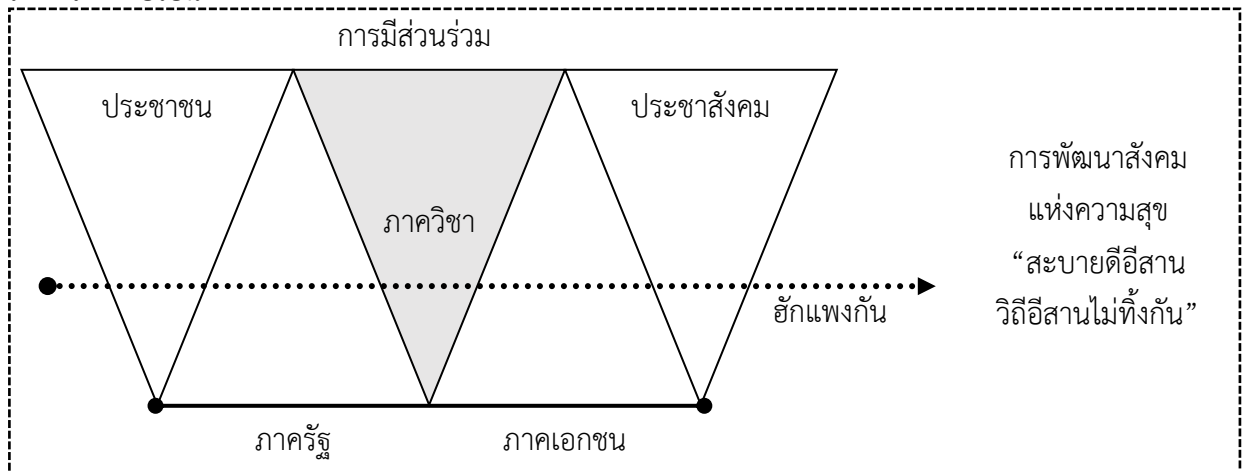
ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า ประชารัฐ หมายถึง ผองไทยทุกคนที่เกิด เด็บใหญ่ ใช้ชีวิต มีจิตพัฒนา รักษาแผ่นดิน เกิด เชิดชูวัฒนธรรม ดำรงไว้ความเป็นไทย สะท้อนวิถีไทย วิถีของการร่วมมือ ร่วมใจ รู้รักสามัคคีของประชาชน และภาครัฐในพื้นที่เดียวกัน สะท้อนการทำงานร่วมกันจนบรรลุเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคน สังคม การศึกษา และเศรษฐกิจของชุมชน สะท้อนบทบาทหน้าที่ที่ตนได้รับตามระบบโครงสร้างสังคม ดังนั้น สถาบันครอบครัว เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดในท้องถิ่นจึงค่อยเกิดมีภาคส่วนสำคัญในการทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนา ขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่นตามบทบาทหน้าที่ในสังคมตามโครงสร้างทางสังคมตามมา 7 ภาคีภาคส่วน ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 7.6 ประชากรรัฐในชุมชนท้องถิ่นตามบทบาทหน้าที่ของโครงสร้างสังคม

7.4.2 แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของ 5 ภาคีประชาารัฐเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

เมื่อกล่าวถึงแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของ 5 ภาคีประชาารัฐเพื่อพัฒนาในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นผ่านการวิจัยในเรื่อง แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สานพลังประชาารัฐ 2 นาคู่ขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2563) ได้อธิบายผลการวิจัยไว้ในหัวข้อ “สบายดีอีสาน วิถีอีสานไม่ทิ้งกัน” ไว้ว่า ข้อมูลการสัมภาษณ์ 5 ภาคส่วนประชาารัฐในชุมชนท้องถิ่น คำว่า “สบายดีอีสาน วิถีอีสานไม่ทิ้งกัน สังคมแห่งความสุข ระดับความสุขที่เป็นพื้นฐาน (Community Base Line) ของชุมชน 2 กลุ่มเกษตรกรนาเกลือและนาข้าว และยังมีแนวคิดของคนบ้านดุง แก้ปัญหานาเกลือ นาข้าวกัน รวมถึงระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมที่แท้จริงของพลังประชาารัฐ” เป็นการพัฒนาสังคม แบบพีระมิดหัวกลับสลัภาคส่วนประชาารัฐอื่น ๆ ให้ช่วยพยุงเพื่อให้เกิดความสุขในแนวทางสบายดีอีสานระหว่างเกษตรกรนาเกลือนาข้าวต้องอาศัยภาคประชาชนเป็นพื้นฐาน นั้นหมายความว่า ต้องยึดประชาชนเป็นที่ตั้งเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาโดยพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการและตรงกับความเป็นจริงของประชาชน รองลงมาคือภาคประชาสังคม ภาควิชาการเป็นตัวเชื่อมระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐเป็นตัวพยุงและประสานช่วยเหลือภาคประชาชนให้สามารถพึ่งตนเองและแก้ไขปัญหาตนเองได้ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 7.7 พลังชุมชน 5 ภาคส่วนประชาารัฐในการพัฒนาสังคมแห่งความสุข

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2563)

การวิจัยยังได้สะท้อนแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สานพลังประชาารัฐ 2 นาคู่ขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน ไว้ดังต่อไปนี้

(1) มิติส่งเสริม: ภาครัฐและภาควิชาการในการเข้าพื้นที่ในการพัฒนาสังคมให้เกิดความสุขได้ต้องให้รู้จักพื้นฐานข้อมูลสำคัญเหล่านี้จึงต้อง “ส่งเสริม” ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม และการปลูกพืชผสมผสานทำการเกษตรในพื้นที่บริเวณบ้านที่อยู่อาศัยให้มากขึ้น และสำคัญต้องฝึกวิธีความพอเพียงให้กับประชาชนเพิ่มเติม ต่อเนื่องในเรื่องความประหยัดมัธยัสถ์ และการลดรายจ่ายแบบทำบัญชีครัวเรือนค่อยเป็นค่อย

ไป แล้วจะเกิดวิถีพอเพียงในการดำรงชีวิตด้านสังคม วัฒนธรรม และจิตใจ เสริมพลังด้านจิตใจ สังคมและวัฒนธรรมให้มากขึ้น

(2) มิตินับสนุน: การนับสนุนประชาชนทั้งหน่วยงานรัฐ เอกชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ สามารถให้การสนับสนุนประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป และมีอาชีพทำนา เกษตรทั่วไป รับจ้างทั่วไปและข้าราชการ รวมถึงผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินไม่เกิน 5 ไร่ให้มีการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว และมีการประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สะบายดีอีสาน” ดีกว่าทุกกลุ่มบุคคล อาชีพและการครอบครองที่ดิน อีกประการสำคัญมากคือ ภาครัฐต้องสนับสนุนการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ให้มากขึ้น ผลักดันให้ทุกภาคส่วนสร้างความเอื้ออารีต่อกันทั้งในระดับครอบครัว หมู่บ้าน และกลุ่มอาชีพ แต่เมื่อให้ความสำคัญกับเกษตรกร 2 นาต้องสร้างความปรองดองอยู่ร่วมกันถ้อยทีถ้อยอาศัย แบ่งปันประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน แก้ปัญหาร่วมกันให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9)

นอกจากนี้ยังพบข้อมูลในการวิจัยเรื่อง การวิจัยและพัฒนาสังคมรากหญ้า เศรษฐกิจภูมิปัญญา ประชาชนมีส่วนร่วมผาน นวัตกรรมอีสานบูรณาการท่องเที่ยววัฒนธรรมลดความเหลื่อมล้ำอย่างยั่งยืน เป็นผลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่อง แนวทางการพัฒนาสังคมรากหญ้า เศรษฐกิจฐานราก ด้วยนวัตกรรมอีสานบูรณาการมีส่วนร่วมประชารัฐประจำแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงตอนกลางและตอนบน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนดและคณะ, 2563) ได้อธิบายการพัฒนารูปแบบการบูรณาการมีส่วนร่วมของประชาชนและประชารัฐ ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรม ไว้ว่า การพัฒนารูปแบบการบูรณาการมีส่วนร่วมของประชาชนและประชารัฐ ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรม “คำชะโนด” และ “ทะเลบัวแดง” ได้นำเอาหลักคิดการประสานพลังประชารัฐบูรณาการเข้ากับหลักคิดการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมที่ยั่งยืน คือ ฝ่ายต่างๆได้ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันทำ ร่วมกันติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล และร่วมกันรับผล ซึ่งเป็นความร่วมมือกันระหว่าง ภาคประชาชน+ภาคราชการ+ภาควิชาการ+ภาคเอกชน+ภาคประชาสังคม ในการขับเคลื่อนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมให้ยั่งยืนไปในทุกมิติ คือ มิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ และมิติทางสิ่งแวดล้อม โดยรูปแบบความร่วมมือแบบพลังประชารัฐ (Civil state) เป็นลักษณะการนำเอาจุดเด่นจุดแข็งของแต่ละภาคส่วนมาส่งเสริมสนับสนุนภารกิจกันในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรม “คำชะโนด” และ “ทะเลบัวแดง” ดังนี้

1. ร่วมกันคิด - 5 พลังประชารัฐ ได้แก่ ฝ่ายพัฒนาชุมชน อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชาวบ้าน กลุ่มเครือข่าย ห้างร้านเอกชน และสถานศึกษาในพื้นที่ ต้องร่วมกันคิด ร่วมกันวิเคราะห์ว่ามีความต้องการที่จะขับเคลื่อนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรม “คำชะโนด” และ “ทะเลบัวแดง” ไปอย่างไร พัฒนาไปในทิศทางใด ผลสำเร็จของการพัฒนานั้นคืออะไร โดยร่วมกันค้นหาว่า “คำชะโนด” และ “ทะเลบัวแดง” มีทุนทรัพยากร ทุนสังคม และทุนวัฒนธรรมอะไรบ้างที่เป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ประจำถิ่น ร่วมกันศึกษาว่าชุมชนมีศักยภาพ มีทุนปัญญาด้านใดบ้าง มีภูมิปัญญาอะไรที่จะสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาต่อยอดให้ “คำชะโนด” และ

“ทะเลบัวแดง” เกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่ยั่งยืนทั้งควบคู่กันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งหากสามารถนำทุนต่างๆที่มีอยู่นั้นไปบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนแล้ว จะทำให้เกิดพลังขับเคลื่อน เกิดพลังความรู้ พลังความคิด และพลังปัญญา อันจะช่วยเสริมสร้างพัฒนาให้แหล่งท่องเที่ยวประจำชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความสมดุลกับวิถีชีวิตและเกิดความยั่งยืนได้

2. ร่วมกันวางแผน - 5 พลังประชารัฐ ได้แก่ ฝ่ายพัฒนาชุมชน อำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ชาวบ้าน กลุ่มเครือข่าย ห้างร้านเอกชน และสถานศึกษาในพื้นที่ จะต้องร่วมกันวางแผนพัฒนาโดยการกำหนดอนาคต การออกแบบกิจกรรม การวางแผนขับเคลื่อน และการพัฒนาด้านต่างๆ สำหรับแหล่งท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรม “คำชะโนด” และ “ทะเลบัวแดง” โดยสิ่งสำคัญคือมุ่งเน้นให้คนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา มีส่วนร่วมกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงานต่างๆ ตามความต้องการของชุมชนภายใต้ทรัพยากรชุมชนและทุนทางสังคมที่มี เพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมตัดสินใจและมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยอย่างไรกับแผนการพัฒนานั้น เพื่อคนในชุมชนจะได้มีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ เกิดความรับผิดชอบร่วมกันและเกิดการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันของประชาชนทุกกลุ่มในชุมชน

3. ร่วมกันทำ - 5 พลังประชารัฐ ได้แก่ ฝ่ายพัฒนาชุมชน อำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ชาวบ้าน กลุ่มเครือข่าย ห้างร้านเอกชน และสถานศึกษาในพื้นที่ จะต้องร่วมกันทำร่วมกันสร้างเพื่อให้เกิดบรรยากาศของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรม “คำชะโนด” และ “ทะเลบัวแดง” ให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ดังเช่นร่วมกันนำเอานวัตกรรม ภูมิปัญญาต่างๆมาปรับใช้ในการผลิตและออกแบบสินค้าผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์เพื่อสื่อถึงอัตลักษณ์ประจำชุมชน ร่วมกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรม “คำชะโนด” และ “ทะเลบัวแดง” และร่วมกันสร้างบรรยากาศความเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ร่วมกันสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชน โดยสิ่งสำคัญคือต้องมุ่งเน้นกิจกรรมการผลิต กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาและฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้คงไว้เป็นทุนทรัพยากรสำคัญสำหรับสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนสืบไป

4. ร่วมกันติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล - 5 พลังประชารัฐ ได้แก่ ฝ่ายพัฒนาชุมชน อำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ชาวบ้าน กลุ่มเครือข่าย ห้างร้านเอกชน และสถานศึกษาในพื้นที่ จะต้องร่วมกันติดตามกิจกรรมหรือโครงการใดๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรม “คำชะโนด” และ “ทะเลบัวแดง” ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตกลงกันไว้ตั้งแต่เริ่มต้นหรือไม่ โดยจะต้องคอยเฝ้าระวังและแจ้งเตือนการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการนั้นๆ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาได้ทัน่วงทีก่อนที่จะมีผลเสียหายเกิดขึ้น และเมื่อมีการดำเนินการตามแผนกิจกรรมหรือโครงการนั้นแล้ว ก็ต้องร่วมกันประเมินผลว่าการดำเนินการนั้นบรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด มีการนำมาตรการการป้องกันแก้ไขมาใช้หรือไม่ และผลของการดำเนินการเป็นอย่างไร เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการพิจารณานำเอาวิธีการหรือมาตรการที่เหมาะสมมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ร่วมกันรับผล - 5 พลังประชารัฐ ได้แก่ ฝ่ายพัฒนาชุมชน อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชาวบ้าน กลุ่มเครือข่าย ห้างร้านเอกชน และสถานศึกษาในพื้นที่ ต้องทำความเข้าใจร่วมกันว่า การเปลี่ยนแปลงใดๆ อันเป็นผลมาจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรม “คำชะโนด” และ “ทะเลบัวแดง” โดยทั้ง 5 ภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการคิด ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการทำ และขั้นตอนการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล ดังนั้นผลที่เกิดจากการพัฒนานั้นทุกฝ่ายจะต้องร่วมรับผลประโยชน์หรือผลกระทบจากการพัฒนา โดยร่วมรับผลประโยชน์ เช่น การเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากการมีสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่ดี ภาคภูมิใจในทุนทรัพยากรท้องถิ่น สังคม และวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ดึงงาม ฯลฯ และร่วมรับผลกระทบ เช่น วิธีการดำเนินชีวิตที่มีผู้คนแปลกหน้ามาเยือนในชุมชน ความสงบเงียบในชุมชนที่เคยมีเปลี่ยนไปเป็นความวุ่นวายมากหลายของผู้คนเข้ามาแทนที่ ฯลฯ และไม่ว่าจะรับผลจากการพัฒนาในทางใด ทุกฝ่ายจะต้องตั้งรับกับผลกระทบนั้น และนำกลับเข้าสู่กระบวนการเริ่มต้นของการพัฒนาใหม่ คือ ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันทำ ร่วมกันติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล และร่วมกันรับผล เพื่อเป้าหมายคือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรม “คำชะโนด” และ “ทะเลบัวแดง” ที่เข้มแข็ง ยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม เป็นชุมชนแห่งความสุข คนในชุมชนมีความรักใคร่และภาคภูมิใจในท้องถิ่นที่เป็นถิ่นกำเนิดของตน

ดังนั้นผู้เขียนได้อธิบายสรุปแนวทางการมีส่วนร่วมของภาคีประชารัฐในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นมี 3 ระนาบสำคัญ ดังนี้

(1) **การมีส่วนร่วมระนาบล่างขึ้นบน** มีลักษณะของหน่วยงานภาครัฐลงพื้นที่ออกไปร่วมกับภาคประชาชนในพื้นที่นำประเด็นปัญหาจัดทำนโยบายพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่อไปทำงานแบบพีระมิดหัวกลับที่ให้ความสำคัญกับประชาชนให้มากกว่าความต้องการของหน่วยงานรัฐ

(2) **การมีส่วนร่วมระนาบบนลงล่าง** มีลักษณะเน้นความปรารถนาความต้องการของหน่วยงานภาครัฐลงไปสู่การพัฒนาพื้นที่กับภาคประชาชน ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม โดยเน้นตัวชี้วัดของตนเองเป็นสำคัญไม่คำนึงถึงความต้องการของภาคประชาชนทำงานแบบพีระมิดแนวตั้ง

(3) **การมีส่วนร่วมระนาบแนวราบ** มีลักษณะการทำงานแบบร่วมมือร่วมใจกันทำงานอย่างช่วยเหลือพึ่งพากันแบ่งความรับผิดชอบทำงานแบบมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียร่วมกัน

บทสรุป

คำว่า “ภาคีหุ้นส่วน” เป็นการสะท้อนภาพของการรวมกลุ่มสมาชิก องค์กร หน่วยงานที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนได้ส่วนเสียในการทำงาน “แบบมีส่วนร่วม” ของทุกคน ซึ่งมีลักษณะสำคัญของภาคีหุ้นส่วนของชุมชน ได้แก่ เป็นกลไกบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น มีเครือข่ายภาคีที่อยู่ในชุมชนเป็นฐานหลักในการร่วมทำงาน มีเป้าหมายชัดเจน ขอบข่ายการทำงาน บทบาทหน้าที่ของแต่ละภาคีหุ้นส่วนไม่ทับซ้อนแต่สอดคล้องประสานซึ่งกันและกัน มีหุ้นส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันอย่างแท้จริง เช่น งบประมาณ เครื่องมือ คน การจัดการ ความรู้ ผลประโยชน์ เป็นต้น และชุมชนต้องรู้จักบริหารจัดการตนเอง พึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเอง ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมสร้างประโยชน์ ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมกันพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นการเป็นภาคีมีทั้งอยู่ในชุมชนและนอกชุมชน แต่มีเป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนา สร้างความเจริญขึ้นในชุมชนท้องถิ่น แผนการประยุกต์ใช้ความรู้ การปรับภูมิความรู้ องค์กรความรู้นำไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานที่ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คนชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนา ยกระดับ ต่อยอด เพิ่มค่า หากจุดต่าง สร้างสรรค์อย่างสมบูรณ์สืบทอดต่อไปยังอีกรุ่นหนึ่ง หรือกลุ่มคนในอนาคตได้ พร้อมทั้งรู้วิธีการจัดการความรู้ (Knowledge Management) หรือที่เรียกว่า KM ให้เกิดมีประสิทธิภาพให้ระบบการทำงานของกลุ่มภาคีหุ้นส่วนให้ดีขึ้นมีพลัง เห็นคุณค่าในตนเองมากขึ้น ซึ่งให้เห็นว่าปัจจัยความสำเร็จ คือ การลงมือทำ ที่ส่งผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมใน 9 ระดับ ได้แก่ (1) ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้เข้าใจ (2) ระดับที่ 2 ร่วมค้นหา คัดวิเคราะห์ สังเคราะห์ (3) ระดับที่ 3 ร่วมวางแผน ตัดสินใจ (4) ระดับที่ 4 ร่วมปฏิบัติ ลงมือทำ (5) ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และแก้ไข (6) ระดับที่ 6 ร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน (7) ระดับที่ 7 ร่วมรับผิดชอบร่วมกัน (8) ระดับที่ 8 ร่วมเป็นพันธมิตรเครือข่ายหุ้นส่วน และ (9) ระดับที่ 9 ร่วมแบ่งปันชุมชน พร้อมกันนั้นเพื่อให้เกิดการผสมผสานความเข้มแข็งขึ้นต้องอาศัยแนวทางการมีส่วนร่วมของ 5 ภาคี ประชากรในชุมชนท้องถิ่น ผลิตพลัง 5 ภาคส่วนสำคัญที่มีส่วนได้ส่วนเสียจริง ๆ ในชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชนมาร่วมพลังในการแก้ไขปัญหา สร้างอนาคต พัฒนาคุณภาพคน สร้างเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง ประชาชนมีความสุข มีอาชีพมั่นคง มีรายได้เพิ่มขึ้นด้วยฐานทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นจนนำไปสู่การเกิดขึ้นของพลังการร่วมมือกันสร้างสรรค์แนวคิดวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เพื่อต่อยอดเศรษฐกิจฐานรากของแผ่นดินให้มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนต่อไปในอนาคต

คำถามทบทวน

1. ภาควิชาที่สนใจ หมายถึงอะไร?
2. เครือข่ายชุมชน มีลักษณะแตกต่างจากภาควิชาที่สนใจอย่างไร?
3. การมีส่วนร่วม หมายถึงอะไร?
4. การมีส่วนร่วมในชุมชนท้องถิ่นมีลักษณะอย่างไร?
5. รูปแบบการมีส่วนร่วมมีกี่ระดับที่สำคัญ?
6. ระดับของความรู้มีกี่ระดับ จงอธิบายให้ชัดเจน?
7. KM คือ?
8. ทำไมนักศึกษาวิศวกรรมสังคมจึงต้องทำ KM?
9. ประชากร คือ? มีลักษณะอย่างไร?
10. แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของ 5 ภาควิชาของรัฐเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นมีอยู่กี่ระดับ มีลักษณะอย่างไร?

เอกสารอ้างอิง

- Boissevain, J., & Mitchell, C. J. (1973). **Network analysis: Studies in human interaction**. Netherlands: Mouton and Company.
- Boyett JH, Boyelt JT. (2001). **The guru guide to the knowledge economy: The best ideas for operating profitably in a hyper-competitive world**. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Christie, I.; Carley, M., & Legard, R. (1991). **Profitable Partnerships. A Report on Business Investment in the Community**. London: Policy Studies Institute.
- Chupen H. A. (2008). new paradigm of local governance. **Local Administration Journal 2008**; 1(4).
- Cohen, J. & Uphoff, N. (1977). Rural development participation: Concept and measures for project design implementation and evaluation. **Rural Development Committee Center for International Studies**, Cornell University.
- Cohen, J. & Uphoff, N. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. **World Development**, (8), pp. 213-235.
- Erwin, William. (1976). **Participation Management: Concept, Theory and Implementation**. Atlanta: Georgia State University.
- Kamnuasilpa P, Wongthanavas S. (2008). Partnership in public administration. **Local Administration Journal 2008**; 1(2): 20-42.
- Lownders, V., Nanton, P., McCabe, A. and Skelchr, C. (1997). "Networks, Partnerships and Urban Regeneration". **Local Economy**. Vol.11 No.4 February.
- Reeder, Williams W. (1974). **Some Aspects of the Informal Social Participation of Focus Families In New York State**. Cornell University: Unpublished Ph.D. Dissertation.
- Skeicher, C. McCabe, A. and Lowndes, V. (1996). **Community Networks in Urban Regeneration**. London: The Police Press.
- Vilaplana, B. (1998). "Partnership and Networks as News Mechanisms towards Sustainable Urban Regeneration". London: Development Planning Unit.
- OKMD. (2564). การจัดการความรู้ (KM) คืออะไร? จำเป็นแค่ไหนต้องใช้ KM?. สืบค้นวันที่ 21 พฤศจิกายน 2564 จาก https://www.okmd.or.th/upload/pdf/chapter1_kc.pdf
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). **เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพฯ: สภาคาทอเล็กแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

กาญจนา แก้วเทพ. (2563). **คู่มือความรู้การวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) กับความเหลื่อมล้ำในสังคม**. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2554). **การคิดเชิงประยุกต์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ. (2559). **คู่มือประชารัฐรักสามัคคี**. กรุงเทพฯ: สำนักงานประสานงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ. (2559). **สถานพลังประชารัฐ**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.

คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: สศช.

ดิเรก ฤกษ์ห่วย. (2524). **การพัฒนาชนบท: เป็นหลักการพัฒนาสังคมและแนวความคิดจำเป็นพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, ผู้แปล. (2533). **แนวทางในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

บุญดี บุญญากิจ และคนอื่นๆ. (2547). **การจัดการความรู้...จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.

ประพนธ์ ผาสุขยัต. (2548). **การจัดการความรู้: ฉบับมือใหม่หัดขับ**. กรุงเทพฯ: ไยไหม.

ประเวศ วะสี. (2558). **ยุทธศาสตร์ประชา-รัฐ พัฒนาประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สื่อตะวันออก.

ประสิทธิ์ ตาตินิจ และลำปาง แม่นมาตย์. (2556). การสร้างภาคีหุ้นส่วนในการบริหารเทศบาลตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. **วารสารวิจัย มข. มส. (บศ.) 1 (2)**, หน้า 73-84.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (2564). **“ความรู้”**. สืบค้นหาวันที่ 20 พฤศจิกายน 2564 จาก <https://dictionary.orst.go.th/>

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (2564). **“ภาคี” และ “เครือข่าย”**. สืบค้นหาวันที่ 20 พฤศจิกายน 2564 จาก <https://dictionary.orst.go.th/>

พรธิดา วิเชียรปัญญา. 2547. **การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้**. กรุงเทพฯ: ธรรมมลการพิมพ์.

พระพนมภรณ์ ฐานิสโร, นายชาติรี เพ็งท่าและ พระมหาวิวัฒนา สุรจิตโต. (2563). การจัดการความรู้: กระบวนการพัฒนาคนและการพัฒนางาน. **Journal of Roi Kaensarn Academi** ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนกรกฎาคม – ธันวาคม 2563, หน้า 196-203.

พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์. (2543). **“พัฒนศาสตร์: ระบบความรู้ใหม่ ยุคหลังภาวะทันสมัย”**. **วารสารคณะมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. ปีที่ 17 (เมษายน-มิถุนายน).

- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด และคณะ. (2564). การยกระดับศักยภาพกลุ่มอาชีพในชุมชนวัดประหาระบือธรรมตาม **บริบทชุมชนเมือง กรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพฯ: สนับสนุนทุนวิจัยโดยสำนักงานวิจัยแห่งชาติ (วช.).
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2552). การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2559). แนวทางการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของ **ประชาชนตลาดน้ำสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2560). การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ **ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2561). กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทาง **สังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโซนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2562). รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: **สบายดีอีสาน**” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาค **ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2563). แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “**สบายดีอีสาน**” สถานพลังประชารัฐ 2 **คู่ขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2564). **นวัตกรรมการบริหารจัดการการมีส่วนร่วมเครือข่ายชุมชนเมืองกรุงเทพมหานคร** **เพื่อการท่องเที่ยวระดับโลก**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2564). **นวัตกรรม วิถีพัฒนา ภูมิปัญญาภูมิทัศน์**. กรุงเทพฯ: ดีวิทย.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนดและคณะ. (2563). การวิจัยและพัฒนาสังคมรากหญ้า เศรษฐกิจภูมิปัญญา **ประชารัฐมีส่วนร่วมผสมผสาน นวัตกรรมอีสานบูรณาการท่องเที่ยววัฒนธรรมลดความเหลื่อมล้ำอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2557). **เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2536). **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ: อนุเคราะห์ไทย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2558). **พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ร่วมสมัย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ : **สำนักงานราชบัณฑิตยสภา**.
- วิจารณ์ พานิช. (2546). **การจัดการความรู้ในยุคสังคมและเศรษฐกิจบนฐานความรู้**. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน **ส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม**.

วิจารณ์ พานิช. (2547). **การจัดการความรู้คืออะไร**. สืบค้นเมื่อ 21 พฤศจิกายน 2564 จาก

<http://www.kmi.or.th/kmi-articles/prof-vicharn-panich/65-0001-intro-to-km.html>

วิจารณ์ พานิช. (2559). **ข้อฟ้าใหม่ในการจัดการความรู้**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.

ศิลปวัฒนธรรม. (2562). **10 ธันวาคม 2482: ครบ 80 ปี ประกาศใช้เพลงชาติไทยเพลงปัจจุบัน**. สืบค้นวันที่ 24 พฤศจิกายน 2564 จาก https://www.silpa-mag.com/this-day-in-history/article_42574

สถาบันการพลศึกษาและสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล. (2559). **เครื่องมือในการจัดการความรู้**. โครงการประชุมสัมมนาเครือข่ายการจัดการความรู้ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสถาบันการพลศึกษาและสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ครั้งที่ 9 2-5 กุมภาพันธ์ 2559, เชียงใหม่ ประเทศไทย (<https://goo.gl/ySGNKo>).

สาริตา เจนเข้ว่า และเสวียน เจนเข้ว่า. (2562). การจัดการศึกษาแบบภาคีหุ้นส่วน : แนวทางการปฏิรูปการศึกษา. **วารสารการจัดการความรู้สู่การปฏิบัติที่เป็นเลิศ วิทยาลัยนครราชสีมา ฉบับที่ 1/2562**, หน้า 56-65.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการและสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2548). **การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา. (2564). **เครื่องมือการจัดการความรู้ (KM TOOLS)**. สืบค้นวันที่ 21 พฤศจิกายน 2564. จาก <https://arit.rmutl.ac.th/page/km-tools?lang=th>

อรรถัย กักผล. (2552). **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์.

อรพินท์ สฟโชคชัย. (2538). **การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

อัญญาณี คล้ายสุบรรณ. (2550). **การจัดการความรู้ฉบับปฐมบท**. นครปฐม: เพชรเกษม พรินติ้ง กรุ๊ป.